

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบังคับใช้ พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

โดย

นางสาววิภา แซ่โจ้ว
นางวรัญญา อ้วนาน
นายจิราวุธ หวังชิดกลาง
นางสาวลออรัตน์ ปรีชาพานิช
นางสาวภัทร์ชาติ ลาภานิกรณ์

สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดอ่างทอง
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครราชสีมา
ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด
กรมคุมประพฤติ
กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

รายงานวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในกระบวนการยุติธรรม
สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ร่วมกับ
ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาแห่งคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. ๒๕๕๙

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบังคับใช้
พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

โดย

นางสาววิภา แซ่โจ้ว	สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
นางวรรณญา อยู่นาน	สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดอ่างทอง
นายจิราวุธ หวังชิดกลาง	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครราชสีมา
นางสาวลออรัตน์ ปรีชาพานิช	ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด
	กรมคุมประพฤติ
นางสาวภัทรชาต์ ลาภานิกรณ์	กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

รายงานวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในกระบวนการยุติธรรม
สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ร่วมกับ
ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาแห่งคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. ๒๕๕๙

บทคัดย่อ

งานวิจัย เรื่อง “ การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ๒) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากข้อมูลเอกสาร ได้แก่ เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ และ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน และศึกษาจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรมพุทธศักราช ๒๕๕๘ ดังนี้

๑. ด้านนโยบาย

การเน้นเชิงป้องกัน และเชิงรุก เช่น ให้ความรู้ด้านกฎหมาย ยุติธรรมชุมชน ระบบไกล่เกลี่ย ก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เน้นความปลอดภัยของสังคมควบคู่กันไป

๒. ด้านกฎหมาย

การกำหนดคำนิยามคำว่า “ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน” ให้ชัดเจนเพื่อการมีมาตรฐานในการพิจารณา หรือการกำหนดประเด็นต่างๆที่ชัดเจนว่ามีเกณฑ์การพิจารณาใดบ้าง

๓. ด้านการปฏิบัติงาน

การพัฒนาคู่มือการปฏิบัติงานให้เป็นมาตรฐานแนวทางเดียวกัน เนื่องจากบางพื้นที่ได้รับข้อมูลฝ่ายเดียว ความเข้าใจในเจตนารมณ์ของกฎหมายส่วนกลางและส่วนภูมิภาคต่างกัน

๔. ด้านบุคลากร

การจัดสรรบุคลากรให้เพียงพอ หากรัฐบาลไม่มีเงินเพื่อสำหรับจ้างลูกจ้าง กองทุนจะไม่สามารถดำเนินการได้ จึงต้องเตรียมเรื่องของการขออนุมัติพนักงานกองทุนประจำจังหวัด แทนลูกจ้าง นอกจากนี้ควรมีการเพิ่มทักษะของบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านกองทุนยุติธรรม โดยการอบรมให้ความรู้อย่างสม่ำเสมอ

๕. ด้านงบประมาณ

การเพิ่มวงเงินอนุมัติคำขอรับความช่วยเหลือกองทุน จากเดิม ๕๐๐,๐๐๐ บาท เป็น ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อเพิ่มความคล่องตัวและเพื่อให้มีเงินสำรองเพียงพอต่อการดำเนินงานกองทุนยุติธรรม และควรเชื่อมโยงข้อมูลยอดคงเหลือในบัญชีของทุกสำนักงานยุติธรรมจังหวัดแบบออนไลน์ เพื่อเช็คยอดคงเหลือบัญชีในแต่ละวัน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการให้การช่วยเหลือประชาชน

Abstract

Research Title The Study of Guidelines Development on the Procedure of Justice Fund Act, B.E. ๒๕๕๘ (๒๐๑๕) Enforcement

Researchers Wipha Sae-ngao (Office of Permanent Secretary of Justice)
Waranya Younan (Office of Probation, Ang Thong Province)
Jirawut Wangchidklang (Office of Permanent Secretary of Justice)
Laorrat Preechapanich (Drug Addict Rehabilitation Center, Ladlumkaew House)
Patcha Lapanigon (Department of Juvenile Observation and Protection)

ABSTRACT

The objectives of this research were (๑) to study the Procedure of Justice Fund Act, B.E. ๒๕๕๘ (๒๐๑๕) Enforcement, (๒) to study the problems and impediments on the Procedure of Justice Fund Act, B.E. ๒๕๕๘ (๒๐๑๕) Enforcement, and (๓) to find Guidelines Development on the Procedure of Justice Fund Act, B.E. ๒๕๕๘ (๒๐๑๕) Enforcement

The methodology of this research was Qualitative Research. The tool used to collect the data was an in-depth interview of important informants, and the data were analyzed using combined the study of related documents and literatures and content analysis.

The findings showed that Guidelines Development on the Procedure of Justice Fund Act, B.E. ๒๕๕๘ (๒๐๑๕) Enforcement was consisting of ๕ main steps which initiated the achievement of the Procedure of Justice Fund Act, B.E. ๒๕๕๘ (๒๐๑๕) Enforcement, these were (๑) Policy , increase efficiency of protection and approach strategy such as distribute the legislative knowledge, community justice, and reconcile differences before approaching to justice procedure, (๒) Legislation, shall assign clearly definition of words such as ‘what are poor people who deserve to receive the help from the Justice Fund’ to reach the international standard, (๓) Process and Procedure , shall develop the manual of the Procedure of Justice Fund Act, B.E. ๒๕๕๘ (๒๐๑๕) Enforcement , (๔) Personnel , shall increase sufficient personnel of the Justice Fund centers and (๕) Budgets , shall increase sufficient budgets and develop the data exchange with all Office of Province Justice to check remain total on real-time systems.

Keywords : Guidelines Development on the Procedure of Justice Fund Act, B.E. ๒๕๕๘ (๒๐๑๕) Enforcement

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘” คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้บริหารส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับกองทุนยุติธรรม คณะอนุกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนกลาง คณะอนุกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนภูมิภาค เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางและภูมิภาค ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม และผู้ขอรับการช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ เพื่อนำมาใช้ในการทำรายงานการวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
บทที่	
๑ บทนำ	
๑.๑ ที่มาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๒
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๒
๑.๔ กรอบแนวคิดการวิจัย	๓
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
๑.๖ นิยามศัพท์	๓
๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี หลักตามประเด็นในเรื่องที่วิจัย	๔
๑. แนวคิดสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรม	๔
๒. แนวคิดการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย	๖
๓. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจ	๙
๔. พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘	๑๑
๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๔
๓ วิธีวิจัย	๑๘
๓.๑ การเก็บข้อมูล	๑๘
๓.๒ ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง	๑๙
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	๒๐
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๒๐
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๒๐
๓.๖ การนำเสนอข้อมูล	๒๑
๔ ผลการศึกษาและอภิปรายผล	๒๒
๔.๑ ผลการศึกษา	๒๒
๔.๒ การอภิปรายผล	๕๒
๕ สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	๕๔
๕.๑ สรุปผลการศึกษา	๕๔
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๕๕
๕.๓ การศึกษาวิจัยครั้งต่อไป	๕๖
บรรณานุกรม	๕๗

บทที่	หน้า
ภาคผนวก	๕๘
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เชิงลึก	๕๙
ภาคผนวก ข พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘	๖๕
ภาคผนวก ค ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. ๒๕๕๙	๗๗
ประวัติผู้วิจัย	๙๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“คู่มือไว้ซึ่งคนจน” หรือ “กระบวนการยุติธรรมราคาแพง” เป็นคำพูดที่สะท้อนสภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมที่มีความเหลื่อมล้ำในสังคม และ กระบวนการยุติธรรมนั้นมีค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดี เช่น ค่าจ้างทนายความ ค่าธรรมเนียมศาล หรือค่าใช้จ่ายอื่นๆ อีกทั้งในคดีอาญา ผู้ต้องหาต้องวางเงินประกันในการขอลปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งวงเงินที่ใช้เป็นประกัน จะมีสัดส่วนผันแปรตามอัตราโทษ ทำให้คนจนไม่มีความสามารถที่จะหาเงินมาใช้จ่ายในการต่อสู้คดี หรือซื้ออิสรภาพได้ คนจนจึงมีโอกาที่จะถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีอาญามากกว่าคนรวย ยิ่งไปกว่านั้นคนจนยังคงประสบปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจในตัวบทกฎหมาย จึงตกอยู่ในสถานะผู้เสียเปรียบเสมอ ซึ่งจากสภาพปัญหาดังกล่าวนี้อาจเป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม กระทรวงยุติธรรมจึงได้เกิดการจัดตั้ง กองทุนยุติธรรม โดยเป็นกองทุนที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๙ ตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙ และระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙ ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักงานกิจการยุติธรรม และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งจากการดำเนินการตามระเบียบดังกล่าวพบปัญหาและอุปสรรคหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดของงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรซึ่งอาจจะไม่เพียงพอกับความต้องการความช่วยเหลือของประชาชนที่เพิ่มมากขึ้น และปัญหาความไม่คล่องตัวในการปฏิบัติงาน เป็นต้น จึงนำไปสู่การประกาศใช้ “พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘” ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๘ โดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๙ ที่ผ่านมา คือให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด ๑๘๐ วันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป นั่นเอง ทั้งนี้ เพื่อให้กองทุนได้มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเพื่อให้กองทุนสามารถช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี รวมถึงให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้อย่างทั่วถึงมีความเสมอภาคและเป็นธรรมในการลดความเหลื่อมล้ำของประชาชนในสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี การขอลปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย การอุทธรณ์คดี สิทธิมนุษยชนและการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน

จากสถิติผลการดำเนินงานกองทุนยุติธรรมปีงบประมาณ ๒๕๕๙ ตั้งแต่เดือน ตุลาคม ๒๕๕๘ – กันยายน ๒๕๕๙ ซึ่งเป็นการดำเนินการกองทุนยุติธรรม ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๓ และพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ รับคำร้องทั้งสิ้น ๔,๑๗๔ ราย ๕,๕๕๕ เรื่อง มีการพิจารณาอนุมัติ ๑,๕๗๐ ราย ๒,๐๕๖ เรื่อง ไม่ได้รับการอนุมัติ ๑,๒๕๒ ราย ๑,๖๘๕ เรื่อง และยุติเรื่อง ๘๖๕ ราย ๑,๓๒๔ เรื่อง ซึ่งรวมการพิจารณาทั้งสิ้น ๓,๖๘๗ ราย ๕,๐๖๕ เรื่อง อยู่ระหว่างการดำเนินการ ๔๘๗ ราย ๔๙๐ เรื่อง (กองทุนยุติธรรม, (๒๕๕๙)) ซึ่งจากสถิติดังกล่าวจะพบว่า จากคำร้องทั้งสิ้น ๔,๑๗๔ ราย แต่ได้รับการอนุมัติเพียง ๑,๕๗๐ ราย คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๖๑ ซึ่งจากการพัฒนาการกองทุนยุติธรรมระยะหนึ่งแล้ว มีการปรับแก้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม ให้มีความคล่องตัวในการดำเนินการให้มากขึ้น แต่จากสถิติจะพบว่า เรื่องที่ได้รับการพิจารณามีเพียงร้อยละ ๓๗.๖๑ ซึ่งเป็นตัวเลขที่ยังน้อย และจากการศึกษาเปรียบเทียบในเรื่องของหลักเกณฑ์การพิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน ระหว่างระเบียบกระทรวง

ยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๓ และพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม มีการปรับปรุงเพียงแค่นี้ ประเด็นของการปรับปรุงแก้ไขหลักเกณฑ์การพิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน โดยตัดหลักเกณฑ์ความสามารถในการให้ความช่วยเหลือของกองทุนที่ทำให้การช่วยเหลือของกองทุนมีข้อจำกัดออกไป แต่ในหลักเกณฑ์การพิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ นั้น ระบุหลักเกณฑ์ ๓ ข้อ ได้แก่ พฤติกรรมและข้อเท็จจริงของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน และฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน และโอกาสที่ผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนจะได้รับการช่วยเหลือหรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น ซึ่งจะพบได้ว่ายังไม่มีระเบียบ หรือหลักเกณฑ์ในการพิจารณาการให้การช่วยเหลืออย่างชัดเจน เนื่องจากการในการพิจารณาการให้การช่วยเหลือ โดยคณะกรรมการกองทุนใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาการให้การช่วยเหลือ ดังนั้น คณะผู้จัดทำโครงการวิจัย จึงมีความสนใจในการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ นี้ เล็งเห็นถึงความสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และการให้การช่วยเหลืออย่างเป็นธรรมเพื่อไม่ให้เกิดการบังคับใช้เกิดช่องว่างอันจะส่งผลต่อภาพลักษณ์ของกองทุนในการไม่ก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม ต่อผู้รับบริการอันเป็นวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งกองทุนนั่นเอง

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาการดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

๒.๒ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

๒.๓ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

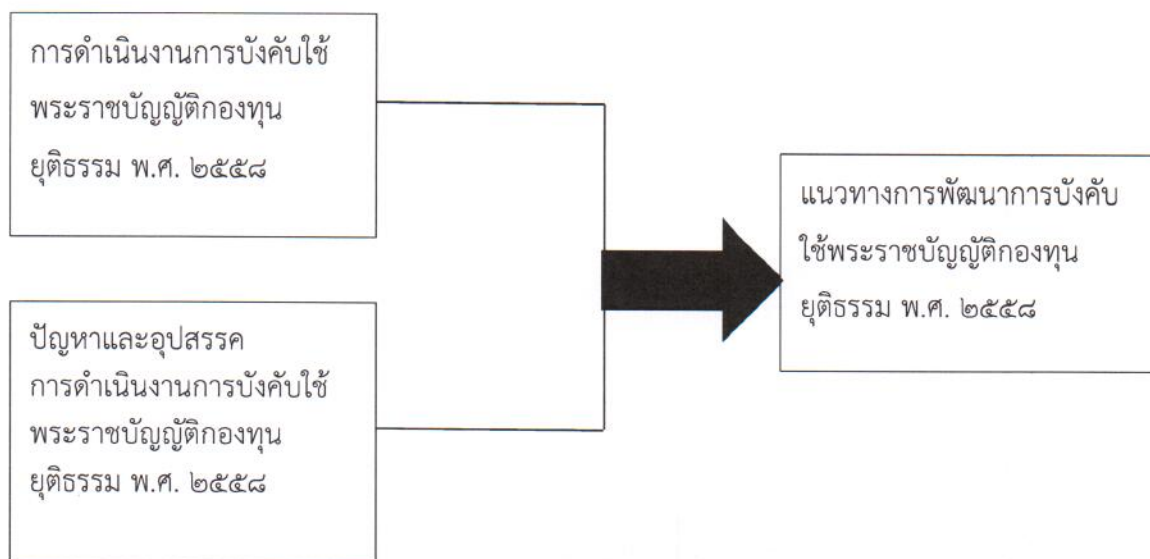
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการศึกษา ดังนี้

๓.๑ การจากศึกษาจากเอกสาร โดยการศึกษาจากงานวิจัย รายงานการศึกษา บทความและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ และการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน เช่น กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับและประกาศ และมติคณะรัฐมนตรี เป็นต้น

๓.๒ การศึกษาจากการสัมภาษณ์ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้แก่ ผู้บริหารกองทุนยุติธรรม ผู้ปฏิบัติงานในการบังคับใช้ ผู้รับบริการกองทุนยุติธรรม ฯลฯ

๑.๔ กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๖.๑ ทำให้ทราบการดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘
- ๖.๒ ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘
- ๖.๓ ทำให้สามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปเป็นแนวทางในการแก้ไขการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

๑.๖ นิยามศัพท์

กองทุน หมายความว่า กองทุนยุติธรรม

คณะอนุกรรมการ หมายความว่า คณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือ หรือคณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัดที่คณะกรรมการแต่งตั้ง

สำนักงาน หมายความว่า สำนักงานกองทุนยุติธรรม หรือหน่วยงานในจังหวัดที่สังกัดกระทรวงยุติธรรมที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมมอบหมาย

ผู้บริหาร หมายความว่า ผู้บริหารในกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับกองทุนยุติธรรม

เจ้าหน้าที่ หมายความว่า พนักงานของกองทุนหรือเจ้าหน้าที่ของกระทรวงยุติธรรมที่ได้รับมอบหมาย

ผู้ขอรับความช่วยเหลือ หมายความว่า ผู้ขอรับความช่วยเหลือในการดำเนินคดีในราชอาณาจักร ทั้งการยื่นคำร้อง ฟ้องคดี ดำเนินคดี ต่อสู้คดี บังคับคดี และดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี หลักตามประเด็นในเรื่องที่วิจัย

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ คณะผู้จัดทำโครงการวิจัยจึงได้ทำการศึกษาแนวคิดทางวิชาการและทบทวนวรรณกรรม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. แนวคิดสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรม
๒. แนวคิดการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย
๓. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจ
๔. พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

๑. แนวคิดสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรม

การที่รัฐบาลได้จัดตั้งกองทุนยุติธรรมเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่มีฐานะยากจนที่ได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมให้มีโอกาสได้เข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมได้มากขึ้นนั้น ถือได้ว่าเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนของรัฐบาล ซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อตกลงระหว่างประเทศหลายฉบับที่มีผลผูกพันให้ประเทศไทยต้องปฏิบัติตาม รวมถึงกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑.๑ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) จากการที่สมัชชาใหญ่สหประชาชาติได้ลงมติยอมรับและประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติซึ่งประเทศไทยได้ให้การรับรองไว้นั้น ได้กำหนดหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนไว้ว่า มนุษย์มีสิทธิติดตัวมาแต่เกิด มีศักดิ์ศรี มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน จึงห้ามเลือกปฏิบัติ และสิทธิมนุษยชนไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ ดังนั้น รัฐบาลทุกประเทศจึงมีหน้าที่ที่จะต้องสร้างหลักประกันให้ทุกชีวิตได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามที่ปฏิญญาฯ กำหนด เพื่อให้เป็นมาตรฐานร่วมกันในการปฏิบัติต่อกันของคนในสังคมทั้งในประเทศและระหว่างประเทศอันจะเป็นพื้นฐานแห่งเสรีภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพในโลก โดยมีหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมกล่าวคือ ทุกคนมีสิทธิได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย มีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันมีสิทธิได้รับการเยียวยาจากศาล มีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผย และมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ก่อนศาลตัดสิน และต้องมีกฎหมายกำหนดว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด

๑.๒ หลักการและแนวปฏิบัติสหประชาชาติว่าด้วยการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (United Nations Principles and Guidelines on the Access to the Legal Aid in Criminal Justice System) ซึ่งสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้มีมติรับหลักการและแนวปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเทศสมาชิกใช้เป็นแนวทางในการจัดทำระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย (the right to legal aid) ในทางอาญา โดยหลักการและแนวทางปฏิบัติฯ ได้กล่าวถึงความ

ช่วยเหลือทางกฎหมาย เช่น การมีทนายความเป็นตัวแทนทางกฎหมายในคดี การให้คำปรึกษาทางกฎหมาย การดำเนินการเพื่อช่วยเหลือทางกฎหมายโดยไม่คิดมูลค่าให้กับผู้ที่มีรายได้น้อย การให้ความรู้ทางกฎหมาย และสิทธิมนุษยชนแก่ประชาชน และการเข้าถึงข้อมูลทางกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งรัฐต้องประกันสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายไว้ในกฎหมายสูงสุด พร้อมทั้งรัฐต้องบริหารจัดการ และสนับสนุนให้ประชาชนได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างทั่วถึง เป็นระบบ เข้าถึงได้ง่าย และมีประสิทธิภาพ โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่และงบประมาณในการดำเนินงานอย่างเพียงพอและเหมาะสม รวมถึงการส่งเสริมความรู้เรื่องสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายให้แก่ประชาชนด้วยวิธีการที่เหมาะสม

๑.๓ อนุสัญญาว่าด้วยการเข้าถึงความยุติธรรมระหว่างประเทศ (Convention on International Access to Justice) กำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องจัดให้มีการช่วยเหลือทางกฎหมายในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการให้คำแนะนำทางกฎหมาย การตั้งหน่วยงานกลางดำเนินการ รวมถึงการสร้างหลักประกันที่มั่นคงสำหรับค่าใช้จ่ายและการจัดระเบียบเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย การเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจำเป็นเพื่อให้ทราบสิทธิต่าง ๆ การจัดทำหลักประกันเกี่ยวกับการจับกุม คุมขัง และรวบรวมพยานหลักฐาน การสอบปากคำ ตลอดจนอำนาจศาลในการตรวจสอบ การปฏิบัติงานต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิ ทั้งนี้ การจำกัดสิทธิต่าง ๆ จะกระทำมิได้หากไม่มีข้อยกเว้นตามกฎหมาย

๑.๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ส่วนที่ ๔ สิทธิในกระบวนการยุติธรรม
มาตรา ๔๐ บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

- ๑) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง
- ๒) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณา โดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัยคำพิพากษา หรือคำสั่ง
- ๓) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม
- ๔) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง
- ๕) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ
- ๖) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ
- ๗) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว
- ๘) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ

หมวด ๕ แผนนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ ๕ แผนนโยบายด้านกฎหมายและการยุติธรรม มาตรา ๘๑ รัฐต้องดำเนินการตามแผนนโยบายด้านกฎหมายและการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

๑) ดูแลให้มีการปฏิบัติและบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรมและทั่วถึง ส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน และจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นในกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ โดยให้ประชาชนและองค์กรวิชาชีพมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม และการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

๒) ค้ำครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้พ้นจากการล่วงละเมิด ทั้งโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐและโดยบุคคลอื่น และต้องอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน

๔) สนับสนุนการดำเนินการขององค์กรภาคเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว

๒.๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗

มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพและความเสมอภาค บรรดาชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยอยู่แล้วย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้

๒.๖ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติสิทธิผู้ต้องหาไว้ ดังนี้

มาตรา ๗/๑ ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติ หรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรกและให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย

๑) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัวมาตรา ๑๓๔/๑ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้คดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความให้รัฐจัดหาทนายความให้

มาตรา ๑๗๓ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาคดี ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

๒. แนวคิดการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย (Legal Aid System)

หลักการและแนวปฏิบัติสหประชาชาติว่าด้วยการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อธิบายคำว่า “ความช่วยเหลือทางกฎหมาย” หมายถึง การเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชน การฝึกอบรมและส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลความรู้ด้านกฎหมายกระบวนการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน การให้คำปรึกษาแนะนำด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม การให้ความช่วยเหลือด้านทนายความและล่ามในกระบวนการยุติธรรม บริการทางกฎหมายอื่นใดสำหรับบุคคลเพื่อเข้าถึงความยุติธรรม รวมถึงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมอย่างเหมาะสมและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

จำเนียร จวงตระกูล และ ฐนันดรศักดิ์ บวรนนท์กุล (๒๕๕๓) ได้ศึกษารูปแบบของการดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในต่างประเทศพบว่ามีหลายรูปแบบสรุปได้ดังนี้

๑) การออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาบังคับใช้โดยตรงซึ่งส่วนมากจะดำเนินการออกเป็นพระราชบัญญัติหรือเป็นกฎหมาย เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย ออสเตรเลีย เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้มีกฎระเบียบในการดำเนินการและองค์กรหรือหน่วยงานที่ได้รับอำนาจโดยตรงที่สามารถประสานงานใช้อำนาจสั่งการและตรวจสอบ ตลอดจนมีอำนาจในการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินการมีความสะดวกและคล่องตัวมากยิ่งขึ้น

๒) การตั้งคณะกรรมการการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access Commission) ซึ่งประกอบด้วยผู้ว่าการรัฐ อัยการ นักกฎหมาย เนติบัณฑิต นักธุรกิจและผู้แทนจากชุมชน เป็นต้น โดยคณะกรรมการจะมีอำนาจในการกำหนดแผน วินิจฉัยการให้ความช่วยเหลือและพิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับการเข้าถึงความยุติธรรมสำหรับทุกคนโดยเท่าเทียมกัน

๓) การตั้งกองทุนของรัฐ (State Fund) เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในการเข้าถึงความยุติธรรมซึ่งจำเป็นต้องมีแหล่งเงินที่เพียงพอ เช่น ในสหรัฐอเมริกา เดิมรัฐบาลกลางได้มีการจัดตั้ง The Equal Access Fund โดยให้สภาเป็นผู้พิจารณาและจัดสรรงบประมาณให้ปีละ ๑๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี ซึ่งต่อมาในแต่ละมลรัฐก็ได้มีการจัดตั้งกองทุนขึ้นมาแทน โดยตั้งงบประมาณเพื่อเป็นรายได้ให้กองทุนส่วนหนึ่ง ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนกลางเป็นรายได้อีกส่วนหนึ่ง และมักจะมีภาคเอกชนให้การสนับสนุนและบริจาคเงินช่วยเหลือด้วย

๔) การจัดตั้งศูนย์โทรด่วนให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์ (Hot-Line Legal Service) เพื่อให้ประชาชนสามารถสอบถามแนวทาง วิธีการ รวมถึงข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็นได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว โดยจะเป็นการให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิต่าง ๆ ที่ประชาชนมีและให้ข้อมูลต่าง ๆ ในภาพรวมเป็นหลัก

๕) การจัดทำเว็บไซต์เพื่อให้การช่วยเหลือทางกฎหมาย (Website to Offer Assistance in Cases) เป็นการใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งจะเอื้อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและแนวทางการดำเนินการต่าง ๆ รวมถึงการรับรู้ช่องทางอื่น ๆ ด้วย

ทั้งนี้ คณะผู้จัดทำโครงการวิจัยได้สรุปว่าการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ คือ

๑) รัฐต้องให้หลักประกันว่าประชาชนจะได้รับสิทธิในการเข้าถึงการบริการ (Ensure the right people can access services) อย่างแท้จริง โดยการจัดสรรทรัพยากรให้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการเข้าถึงความยุติธรรมและจัดลำดับการบริหารการจัดการที่โปร่งใส รวมไปถึงการดำเนินการอื่น ๆ

๒) รัฐต้องผสมผสานเรื่องสิทธิของการให้บริการ (Provide the right mix of services) โดยจะต้องมีการแนะนำการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การบริการ ผู้แทนด้านกฎหมาย และให้บริการแก้ไขข้อขัดแย้ง หรือแนวทางการประนีประนอมยอมความด้วย ทั้งนี้ การจัดบริการต่าง ๆ ในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายต้องสามารถผสมผสาน มีการกระจายอำนาจ และการดำเนินการต้องมีความยืดหยุ่น เนื่องจากประชาชนในแต่ละพื้นที่จะประสบปัญหาที่แตกต่างกันและมีเงื่อนไข ปัจจัยต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน

๓) รัฐต้องดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่มีคุณภาพสูง (Provide high-quality legal and services) รัฐจะต้องตระหนักและดำเนินการอย่างมีคุณภาพ เช่น นักกฎหมายที่มาช่วยเหลือจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์และมีคุณธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ หรือในการบริหารจัดการคดีจะต้องดำเนินการตามมาตรฐาน มีความเป็นวิชาชีพ และมีการสร้างระบบการประกันคุณภาพ

๔) รัฐต้องสนับสนุนระบบศาลที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Support an effective and efficient court system) คือจะต้องมีการเรียนรู้และทำความเข้าใจในระบบศาลและการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาด ประเด็นปัญหาทางกฎหมายมีความชัดเจน การเตรียมคดี พยานหลักฐานต่าง ๆ และดำเนินการตรงตามกำหนดเวลา การยื่นดำเนินการทางศาลเป็นไปโดยเรียบร้อย ถูกต้อง ครบถ้วน และเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

๕) รัฐต้องสร้างความเชื่อมั่นให้ได้ว่ามีการบริหารจัดการทุนที่มาจากภาษีของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ (Manage taxpayer funds effectively) มีการใช้จ่ายเงินอย่างเหมาะสม มีการประเมินความคุ้มค่าอย่างชัดเจน ตรวจสอบการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าสามารถดำเนินการให้บรรลุผลได้คุ้มค่า ผลการดำเนินการในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายจะสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินการที่เหมาะสมต่อไป

นอกจากนี้ คณะผู้จัดทำโครงการวิจัยยังพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในหลาย ๆ ประเทศ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

๑) ปัญหาข้อสงสัยว่าบุคคลที่มาขอรับการช่วยเหลือทางกฎหมายเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนและมีคุณสมบัติตรงกับที่ระบบมุ่งหมายหรือไม่

๒) ปัญหาการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายไม่สอดคล้องกับความต้องการรับการช่วยเหลืออย่างแท้จริง เช่น บางคนอาจประสบปัญหาในด้านของการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งต้องการให้หน่วยงานรัฐเข้ามาช่วยดูแลแก้ไขปัญหามากกว่าการฟ้องร้องดำเนินคดี

๓) ปัญหาการพัฒนากลไกต่าง ๆ มาใช้ เพราะปัญหาของผู้ที่มาขอรับการช่วยเหลือทางกฎหมายมีความหลากหลาย ซับซ้อนและบางครั้งมีหลากหลายเงื่อนไข ซึ่งต้องพิจารณาดำเนินการหลาย ๆ อย่างไปพร้อมกัน

๔) ปัญหาการบริหารจัดการที่ไม่ยืดหยุ่น เนื่องจากคณะกรรมการหลักมีแนวทางหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เป็นแนวทางเดียวกัน แต่เมื่อนำมาปรับใช้แล้วอาจจะประสบปัญหาเนื่องจากความแตกต่างของค่านิยม วัฒนธรรม วิถีชีวิตความขัดแย้งของบุคคลในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน

๕) ปัญหาส่วนบุคคลของผู้มาขอรับความช่วยเหลือทางกฎหมาย เช่น ประเด็นข้อขัดแย้ง ทางกฎหมายที่ยังขาดความชัดเจน การปิดบังข้อมูลบางส่วน การไม่สามารถจัดสรรเวลามาพบเจ้าหน้าที่หรือการติดภารกิจที่ไม่สามารถมีส่วนร่วมในการดำเนินการได้อย่างเต็มที่ ทักษะคดี การตั้งคดีกลางคัน ไม่ดำเนินการต่อ เป็นต้น

ทั้งนี้ ผู้จัดทำโครงการวิจัยพบว่า ปกป้อง ศรีสนิท และเอื้ออารีย์ อังจะนิล ได้ทำการสำรวจหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในคดีอาญาในปัจจุบัน (บันทึกความเห็นและข้อเสนอแนะของสำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย, ๒๕๕๘) พบว่า มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ได้ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน รวม ๓๙ หน่วยงาน และเมื่อรวมกองทุนยุติธรรมในกระทรวงยุติธรรมแล้ว จะมีหน่วยงานที่ดำเนินการเรื่องดังกล่าวรวมทั้งสิ้น ๔๐ หน่วยงาน โดย แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ ๑ หน่วยงานของรัฐ รวม ๕ หน่วยงาน กลุ่มที่ ๒ หน่วยงานภาคประชาชน องค์กรวิชาชีพและองค์กรเอกชน รวม ๑๓ หน่วยงาน และกลุ่มที่ ๓ หน่วยงานในระดับอุดมศึกษาและกลุ่มมหาวิทยาลัยภาครัฐ รวม ๒๒ หน่วยงาน ซึ่งการดำเนินงานของหน่วยงานข้างต้นส่วนใหญ่จะให้ความช่วยเหลือในการจัดหาทนายความ และให้ความช่วยเหลือทางคดีความ ให้คำปรึกษาทางกฎหมายและเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายเป็นหลัก แต่จะมีเพียงกองทุนยุติธรรมเพียงหน่วยงานเดียวที่ให้ความช่วยเหลือโดยสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีให้กับประชาชน

๓. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจ

หลักการใช้ดุลพินิจ

ดุลพินิจตามความหมายของกฎหมายปกครอง หมายถึง อำนาจตัดสินใจอย่างอิสระที่จะเลือกกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอำนาจดุลพินิจเป็นอำนาจที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ใช้อำนาจสามารถเลือกตัดสินใจกระทำการอย่างใดหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างอิสระ ซึ่งการใช้ดุลพินิจนั้นอาจผูกพันกับแนวปฏิบัติหรือกฎเกณฑ์ภายในของฝ่ายปกครองที่ได้กำหนดขึ้นเองภายในขอบเขตวัตถุประสงค์ของกฎหมายหรือผูกพันกับหลักการในการวินิจฉัย เหตุที่กฎหมายจะต้องกำหนดให้ฝ่ายปกครองมีอำนาจดุลพินิจ เนื่องจากเป็นข้อจำกัดของฝ่ายนิติบัญญัติที่ไม่อาจตรากฎหมายให้มีเนื้อหาสาระครอบคลุมข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้ในทุกเรื่องทุกกรณีจึงจำเป็นต้องบัญญัติให้ฝ่ายปกครองมีอำนาจดุลพินิจในการปรับใช้กฎหมายให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งความเป็นอิสระในการใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครองอาจทำให้เข้าใจผิดว่าฝ่ายปกครองสามารถใช้อำนาจดุลพินิจอย่างไรก็ได้โดยไม่มีขอบเขต ซึ่งความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ การที่กฎหมายกำหนดให้ฝ่ายปกครองมีอำนาจเลือกตัดสินใจได้หลายทาง เพื่อต้องการให้ฝ่ายปกครองในฐานะผู้ใช้กฎหมายสามารถปรับใช้กฎหมายให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริง อย่างสมเหตุสมผล และเป็นธรรมตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ดังนั้น การใช้ดุลพินิจโดยชอบด้วยกฎหมายจึงต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย และการให้เหตุผลประกอบการตัดสินใจอย่างเหมาะสม การใช้ดุลพินิจโดยชอบด้วยกฎหมาย คือ การใช้อำนาจตัดสินใจอย่างอิสระที่จะเลือกกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยมีเหตุผลอันสมควรภายในขอบเขตแห่งกฎหมาย เป็นกลาง โปร่งใส ไม่ปิดเป็นนวัตุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย ไม่ใช้อำนาจเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ขณะเดียวกันจะต้องสงวนรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ของส่วนรวมด้วย นอกจากนี้การใช้ดุลพินิจจะต้องไม่ฝ่าฝืนระเบียบภายในของฝ่ายปกครองที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติ

ขั้นตอนการใช้ดุลพินิจ

การใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครองมี ๓ ขั้นตอน คือ การวินิจฉัยข้อเท็จจริง การปรับบทกฎหมาย และการตัดสินใจ

ขั้นตอนที่ ๑ การวินิจฉัยข้อเท็จจริง กล่าวคือ ฝ่ายปกครองจะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากพยานหลักฐาน และต้องพิจารณาว่าพยานหลักฐานที่มีอยู่เพียงพอต่อการพิสูจน์ข้อเท็จจริงว่าได้เกิดขึ้นหรือมีอยู่จริงหรือไม่ ขั้นตอนนี้คือหลักการพิจารณาทางปกครองซึ่งเจ้าหน้าที่ต้องแสวงหาพยานหลักฐานทุกอย่างที่เกี่ยวข้องและให้โอกาสคู่กรณีได้ทราบข้อเท็จจริงและมีโอกาสแสดงพยานหลักฐานของตน ซึ่งนอกจากเจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจที่กฎหมายเฉพาะกำหนดแล้ว หากกฎหมายเฉพาะมิได้กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงไว้การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ก็ต้องบังคับตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งเป็นกฎหมายกลางขั้นตอนที่ ๒ การปรับบทกฎหมาย (ดุลพินิจในส่วนองค์ประกอบของกฎหมาย) กล่าวคือ บางกรณีกฎหมายจะบัญญัติข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบโดยใช้ถ้อยคำที่มีความชัดเจนแน่นอน แต่บางกรณีกฎหมายบัญญัติถ้อยคำที่มีความหมายกว้าง ๆ และไม่มีคำจำกัดความไว้ หรือไม่อาจกำหนดความหมายได้แน่นอน เช่น คำว่า “สิทธิประโยชน์และสวัสดิการที่เป็นธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติ”

ตามมาตรา ๑๑/๑ วรรคสอง เพิ่มโดย พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑ คำว่า “ความจำเป็นโดยเหตุหนึ่งเหตุใดที่สำคัญ” ตามมาตรา ๗๕ วรรคหนึ่ง แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นต้น การที่กฎหมายบัญญัติถ้อยคำที่มีความหมายกว้างและไม่แน่นอนนั้นแสดงให้เห็นว่ากฎหมายมีเจตนารมณ์ให้เจ้าหน้าที่จะต้องปรับบทกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงที่บัญญัติไว้ใน

กฎหมายอันเป็นดุลพินิจของฝ่ายปกครองนั่นเองขั้นตอนที่ ๓ การตัดสินใจ (ดุลพินิจในส่วนผลของกฎหมาย) กล่าวคือ ต้องพิจารณาว่า

กฎหมายกำหนดให้ฝ่ายปกครองกระทำการได้เพียงประการเดียวหรือหลายประการ หากกฎหมายให้อำนาจดุลพินิจฝ่ายปกครองจะกำหนดให้ฝ่ายปกครองมีทางเลือกตัดสินใจได้หลายทาง ซึ่งดุลพินิจที่บัญญัติอยู่ในกฎหมายแบ่งได้เป็น ๒ ประการ คือ

(๑) ดุลพินิจตัดสินใจ หรือดุลพินิจจะกระทำการหรือไม่ ซึ่งเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ฝ่ายปกครองใช้ดุลพินิจ แต่ไม่ได้กำหนดผลของกฎหมาย กฎหมายปล่อยให้เป็นอิสระของฝ่ายปกครองที่จะกระทำหรือไม่ก็ได้ สังเกตได้จากถ้อยคำในกฎหมายมักใช้คำว่า “มีอำนาจ” “มีสิทธิ” “อาจ...ก็ได้”

(๒) ดุลพินิจเลือกกระทำ ฝ่ายปกครองมีอำนาจดุลพินิจว่าจะเลือกมาตรการใดมาดำเนินการหนึ่งในหลายมาตรการ ซึ่งเป็นกรณีที่เมื่อข้อเท็จจริงใดข้อเท็จจริงหนึ่งเข้าองค์ประกอบตามที่กฎหมายกำหนด กฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่สามารถเลือกมาตรการใดมาดำเนินการหนึ่งที่เหมาะสมกับข้อเท็จจริงหรือภายในขอบเขตของกฎหมายกำหนดได้ โดยแยกได้ ๒ กรณี คือ

๑) ดุลพินิจที่จะเลือกกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในหลายประการตามที่กฎหมายกำหนด ดุลพินิจในส่วนนี้เกิดขึ้นเมื่อเจ้าหน้าที่อยู่ในวิสัยที่จะเลือกกระทำการได้หลายอย่างให้เป็นไปตามกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. ๒๕๕๔ มาตรา ๓๖ กำหนดให้ในกรณีที่พนักงานตรวจความปลอดภัยตรวจพบว่าสภาพแวดล้อมในการทำงาน อาคาร สถานที่ เครื่องจักรของนายจ้างไม่ปลอดภัย พนักงานตรวจความปลอดภัยมีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้นั้นหยุดกระทำการแก้ไข ปรับปรุง หรือปฏิบัติให้ถูกต้องได้ เป็นต้น เห็นได้ว่ากฎหมายดังกล่าวให้อำนาจเจ้าหน้าที่สามารถเลือกกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้ตามความเหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและสถานการณ์แต่ละกรณี

๒) ดุลพินิจเลือกกระทำได้เอง ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดโดยกฎหมายไม่ได้กำหนดทางเลือกไว้ เช่น พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๑ วรรคหนึ่ง เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีหน้าที่ควบคุมดูแลที่หรือทางสาธารณะเพื่อประโยชน์ใช้สอยของประชาชนทั่วไป ขอบเขตที่กฎหมายกำหนดให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีหน้าที่ควบคุมดูแลที่หรือทางสาธารณะ คือ เพื่อประโยชน์ใช้สอยของประชาชนทั่วไป โดยมิได้กำหนดทางเลือกไว้ เจ้าพนักงานท้องถิ่นสามารถกำหนดทางเลือกได้เองแต่ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ใช้สอยของประชาชนทั่วไป

หลักการใช้ดุลพินิจ

การใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครองต้องอยู่ภายใต้หลักกฎหมายทั่วไป กล่าวคือ การใช้ดุลพินิจนั้นต้องผูกพันตาม “หลักความเสมอภาค” หรือ “หลักความได้สัดส่วน” หรือที่เรียกว่า “หลักความสมควรแก่เหตุ” ซึ่ง “หลักความได้สัดส่วน” (Principle of Proportionality) เป็นหลักการพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้อำนาจกับผู้อยู่ใต้อำนาจ ประกอบด้วยหลักการย่อย ๓ หลักการด้วยกันคือ

๑. หลักความเหมาะสม (Principle of Suitability) คือ การค้นหาวัตถุประสงค์ของการกระทำทางปกครอง เป็นหลักการที่บังคับให้องค์กรฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ต้องพิจารณาเลือกออกคำสั่งที่สามารถดำเนินการให้บรรลุความมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ที่กฎหมายซึ่งให้อำนาจได้กำหนดไว้เท่านั้น คำสั่งทางปกครองใดๆ ก็ตามที่ในความเป็นจริงแล้วไม่อาจทำให้บรรลุความมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ที่กฎหมายซึ่งให้อำนาจได้กำหนดไว้ได้ ย่อมเป็นคำสั่งที่ไม่เหมาะสม

๒. หลักแห่งความจำเป็น (Principle of Necessity) เป็นหลักการที่ฝ่ายปกครองต้องพิจารณาเปรียบเทียบมาตรการที่อาจทำให้บรรลุผลที่ต้องการได้อันมีอยู่หลายมาตรการนั้นว่ามาตรการใดมีผลกระทบ

ต่อสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนรุนแรงมากน้อยอย่างไร ฝ่ายปกครองต้องเลือกมาตรการที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนน้อยที่สุด แต่ถ้าเป็นมาตรการที่ให้ประโยชน์แก่ประชาชน ฝ่ายปกครองต้องเลือกมาตรการที่มีผลทำให้รัฐเสียประโยชน์น้อยที่สุด

๓. หลักแห่งความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ (Principle of Proportionality In The Narrow Sense) เป็นหลักการมุ่งพิจารณาที่ภาวะสมดุลระหว่างความเสียหายที่เอกชนจะได้รับกับประโยชน์อันสังคมจะพึงได้รับการปฏิบัติให้เป็นไปตามคำสั่งทางปกครอง หลักการนี้ประสงค์ให้ฝ่ายปกครองออกคำสั่งทางปกครองที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด และในขณะเดียวกันต้องก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐน้อยที่สุด และห้ามฝ่ายปกครองออกคำสั่งทางปกครองที่เมื่อปฏิบัติตามคำสั่งนั้นแล้วจะเกิดประโยชน์น้อยมาก ไม่คุ้มกับความเสียหายที่จะเกิดขึ้น

ดุลพินิจที่ผิดพลาด

การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองอาจเกิดความผิดพลาดได้หลายกรณี คือ

๑. การไม่ใช้ดุลพินิจ เป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองไม่ใช้ดุลพินิจ ทั้ง ๆ ที่ตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนั้นองค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองต้องตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น มีผู้ชุมนุมประท้วงปิดถนนทำให้บุคคลทั่วไปไม่อาจสัญจรไปมาได้ องค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองอาจต้องตัดสินใจสั่งให้สลายการชุมนุมหรือดำเนินการให้มีการสลายการชุมนุม เป็นต้น

๒. การใช้ดุลพินิจเกินกว่าที่กฎหมายบัญญัติ เช่น กฎหมายกำหนดให้เก็บค่าธรรมเนียม ระหว่าง ๒๐๐ - ๕๐๐ บาท แต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเก็บค่าธรรมเนียม ๑,๐๐๐ บาท เป็นต้น

๓. การใช้ดุลพินิจอย่างบิดเบือน ซึ่งอาจเกิดจากเจ้าหน้าที่ละเลยไม่สนใจวัตถุประสงค์ของการที่กฎหมายมอบดุลพินิจให้ตน การใช้ดุลพินิจโดยไม่นำพฤติการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาพิจารณาซึ่งนำหนักก่อนตัดสินใจ การใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจ เป็นต้น

๔. การใช้ดุลพินิจโดยไม่คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ เช่น การใช้ดุลพินิจขัดหลักความเสมอภาค

๕. การใช้ดุลพินิจขัดกับหลักกฎหมายทั่วไป โดยไม่คำนึงถึงถึงหลักการอันเป็นพื้นฐานของหลักนิติรัฐ

สรุปแล้ว ดุลพินิจของฝ่ายปกครองเป็นการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองตามที่กฎหมายบัญญัติเพื่อให้ฝ่ายปกครองได้มีทางเลือกในการตัดสินใจกระทำการใดหรือไม่กระทำการใดเพื่อปรับ ใช้กฎหมายให้สอดคล้องเหมาะสมกับข้อเท็จจริงเพื่อบรรลุเจตนารมณ์ตามกฎหมาย การใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครองต้องเป็นไปอย่างอิสระ ปราศจากการแทรกแซงใดๆ มีความเป็นกลาง โปร่งใส เป็นธรรมและมีเหตุผลในการใช้ดุลพินิจที่เหมาะสมตรวจสอบได้ หากฝ่ายปกครองใช้อำนาจตามอำเภอใจหรือใช้ดุลพินิจโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

๔. พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

๔.๑ ความเป็นมาของการจัดตั้งกองทุนยุติธรรม

จากแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๗๕ ที่ได้บัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย ค้ำครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล จัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างรวดเร็วและเท่าเทียมกัน รวมทั้งจัดระบบงานราชการและงานของรับอย่างอื่นให้มีประสิทธิภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน” รัฐบาลโดยกระทรวงยุติธรรมจึงได้จัดตั้ง “กองทุนยุติธรรม” ขึ้น ตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙ และระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้เป็นไป

ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้น โดยให้การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายใน ๔ กรณี คือ

- ๑) การวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว
- ๒) การจ้างทนายความว่าความในคดีอาญา คดีแพ่ง คดีปกครอง หรือการบังคับคดี
- ๓) การชำระค่าธรรมเนียมขึ้นศาลและค่าธรรมเนียมอื่น ๆ และ
- ๔) ค่าใช้จ่ายในการพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์ โดยมีสำนักงานกิจการยุติธรรมรับผิดชอบการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม

ต่อมาในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๒ กระทรวงยุติธรรมได้โอนภารกิจกองทุนยุติธรรมให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพรับผิดชอบแทนสำนักงานกิจการยุติธรรม และเนื่องจากมีปัญหาในการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ยังไม่ถึงถึงและครอบคลุม กระทรวงยุติธรรมจึงได้ปรับปรุงระเบียบ ประกาศ คำสั่งเกี่ยวกับกองทุน โดยประกาศใช้ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๓ โดยขยายการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายจากเดิมเป็น ๘ กรณี ได้แก่

- ๑) การวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว
- ๒) การจ้างทนายความว่าความในคดีอาญา คดีแพ่ง คดีปกครอง หรือการบังคับคดี
- ๓) การชำระค่าธรรมเนียมขึ้นศาลและค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ในคดีแพ่งและคดีปกครอง
- ๔) ค่าใช้จ่ายในการพิสูจน์ทางคดี
- ๕) ค่าใช้จ่ายอื่นที่จำเป็นของผู้ขอรับการสนับสนุน
- ๖) ค่าใช้จ่ายเพื่อคุ้มครองช่วยเหลือให้ได้รับความปลอดภัยจากการก่ออาชญากรรม
- ๗) ค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญาหรือมีผู้ได้รับผลกระทบตั้งแต่ ๑๐ รายขึ้นไป และ
- ๘) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ตามวัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรม

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) ในยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม กำหนดให้สร้างความเท่าเทียมกันในกระบวนการยุติธรรม ในการตราและบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามหลักนิติรัฐ นิติธรรม และสร้างระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่เข้มแข็ง รวมถึงขยายการให้บริการและให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน ประกอบกับคำแถลงนโยบายของรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ที่ได้แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗ ในนโยบายที่ ๑๑ การปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ข้อ ๑๑.๕ กำหนดให้ปรับปรุงระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายและค่าใช้จ่ายแก่ประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม โดยให้เข้าถึงความเป็นธรรมได้ง่าย รวดเร็ว ส่งเสริมกองทุนยุติธรรมเพื่อคุ้มครองช่วยเหลือคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสคุ้มครองผู้ถูกล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพ และเยียวยาผู้บริสุทธิ์หรือได้รับผลกระทบจากความไม่เป็นธรรมโดยเน้นความสุจริตและความมีประสิทธิภาพของภาครัฐ ความเป็นธรรมของผู้ได้รับผลกระทบ และการไม่แอบอ้างฉวยโอกาสโดยทุจริตจากระบบการช่วยเหลือดังกล่าว จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่ารัฐบาลให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนผ่านการทำงานของกองทุนยุติธรรม เพื่อช่วยสร้างโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมให้กับประชาชนที่มีฐานะยากจนและผู้ด้อยโอกาส

เนื่องจากการดำเนินงานที่ผ่านมากองทุนยุติธรรมยังคงมีปัญหาและอุปสรรค เช่น งบประมาณที่จำกัด และไม่มีความคล่องตัวในการปฏิบัติงานทำให้กองทุนไม่สามารถช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดีและให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้อย่างทั่วถึง เสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งนำไปสู่การประกาศใช้ “พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘” เมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๘ ที่ผ่านมาและจะมีผลใช้บังคับ

ตั้งแต่วันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๙ เป็นต้นไป โดยบทนี้เป็นการศึกษาการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมในปัจจุบันที่ยังคงใช้บังคับตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

๔.๒ สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ มีเนื้อหา ๔๓ มาตรา ประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้
มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันประกาศ ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๕ ให้จัดตั้งกองทุนขึ้นกองทุนหนึ่งในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม เรียกว่า "กองทุนยุติธรรม" มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี การขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย การถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน

มาตรา ๙ เงินกองทุนให้ใช้จ่ายเพื่อกิจการ ดังต่อไปนี้

- (๑) การช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี
- (๒) การขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย
- (๓) การช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

(๔) การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน

(๕) การดำเนินงานกองทุนหรือการบริหารกองทุน และกิจการอื่นที่เกี่ยวกับหรือเกี่ยวเนื่องกับการจัดกิจการของกองทุน

มาตรา ๑๓ ให้มีคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ประกอบด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นรองประธานกรรมการ ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ผู้แทนสำนักงบประมาณ ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้แทนสำนักงาน ศาลยุติธรรม ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุด ผู้แทนสภานายความ และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งจาก ผู้มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์เป็นที่ประจักษ์ในด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จำนวนหกคน เป็นกรรมการ ให้รองปลัดกระทรวงยุติธรรมซึ่งได้รับมอบหมายจากปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นกรรมการ และเลขานุการ และให้ปลัดกระทรวงยุติธรรมแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ของสำนักงานกองทุนยุติธรรมจำนวนสองคน เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

หมวด ๓ การขอรับความช่วยเหลือจากกองทุน

มาตรา ๒๖ บุคคลอาจขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนในการดำเนินคดี การขอลปล่อยชั่วคราว การถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือการได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ตลอดจน การสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการยื่นคำขอ แบบคำขอ การพิจารณาให้ความช่วยเหลือ ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา ๒๗ การช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี ประกอบด้วยค่าจ้างทนายความ ค่าฤชาธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการให้ความช่วยเหลือ ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา ๒๘ การพิจารณาให้ความช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี และการให้ความช่วยเหลือ ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน คณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือ หรือคณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัดต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

- (๑) พฤติกรรมและข้อเท็จจริงของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน

(๒) ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน

(๓) โอกาสที่ผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนจะได้รับการช่วยเหลือหรือบรรเทาความเสียหาย ตามกฎหมายอื่น

มาตรา ๒๙ การพิจารณาให้ความช่วยเหลือในการขอลอยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ให้คำนึงถึงว่า หากได้รับการปล่อยชั่วคราวแล้ว ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี จะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือจะไปก่อเหตุอันตรายประการใดหรือไม่

มาตรา ๓๐ การขอลอยชั่วคราวให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย กองทุนอาจมอบอำนาจให้แก่ พนักงานของกองทุนหรือเจ้าหน้าที่ของกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้ยื่นคำร้องขอลอยชั่วคราวและเป็นผู้ลงนาม ในสัญญาประกันก็ได้

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่กองทุนยุติธรรมตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๓ มีงบประมาณที่จำกัด ประกอบกับไม่มีความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน ทำให้กองทุนไม่สามารถช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี และให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ได้อย่างทั่วถึง เสมอภาค และเป็นธรรม ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของประชาชน ดังนั้น สมควรกำหนดให้ กองทุนมีฐานะเป็นนิติบุคคล เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี การขอลอยชั่วคราว ผู้ต้องหาหรือจำเลย การถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ณรงค์ ใจหาญ และคณะ (๒๕๕๑) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง โครงการศึกษาและพัฒนาเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยพบว่า การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนควรมีขอบเขตในการให้ความช่วยเหลือทั้งในคดีอาญาและคดีแพ่ง ซึ่งในคดีอาญาควรให้ความช่วยเหลือตั้งแต่ก่อนการสอบสวนจนถึงชั้นกระบวนการบังคับโทษ ส่วนในคดีแพ่งควรให้การช่วยเหลือโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายแก่ทุกคน ในการให้คำปรึกษาและเผยแพร่กฎหมาย สำหรับการให้ความช่วยเหลือทางด้านทนายความควรให้ความช่วยเหลือโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายแก่คนที่ยากไร้ ส่วนคนที่พอมีรายได้จะให้ความช่วยเหลือบางส่วนในส่วนของการบริหารจัดการนั้นเสนอว่าควรมีคณะกรรมการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนเป็นพิเศษเพื่อรับผิดชอบโครงการจัดสรรงบประมาณและให้การสนับสนุนหน่วยงานให้บริการเพื่อให้บริการได้ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และมีกองทุนช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนเป็นกองทุนที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน โดยมีหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการภายใต้กฎหมายว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน

สายชล ยักรอด และ ไชยสุวัฒน์ ฤงเงิน (๒๕๕๑) ได้ทำการศึกษาความพึงพอใจของผู้ขอรับการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายจากกองทุนยุติธรรม ตามระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙ โดยพบว่า ระดับความพึงพอใจของผู้ขอรับการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายจากกองทุนยุติธรรมอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับประเด็นที่มีระดับความพึงพอใจมาก ได้แก่ การให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่ในการขอรับการสนับสนุนเงิน และเอกสารประกอบการขอรับความช่วยเหลือ เอกสารคำร้องและเอกสารประกอบอื่นที่ไม่มีความยุ่งยาก และประเด็นที่มีระดับความพึงพอใจน้อย ได้แก่ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ที่ยังไม่สามารถเข้าถึงผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเท่าที่ควร และความเหมาะสมของการกำหนดเกณฑ์รายได้ของผู้ขอรับการสนับสนุนเงิน และพบว่าปัญหา

อุปสรรคในการดำเนินงานกองทุนยุติธรรมของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดก็คือ จำนวนบุคลากรมีไม่เพียงพอต่อการรองรับภารกิจกองทุนยุติธรรม อีกทั้งบุคลากรยังไม่มี ความเข้าใจในระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติเท่าที่ควร และได้เสนอแนวทางการดำเนินการกองทุนยุติธรรมโดยเห็นควรให้มีการฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการปฏิบัติงานและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้น ดำเนินการติดตามประเมินผลการดำเนินงานกองทุนยุติธรรมทุก ๆ ปี เพื่อนำข้อเท็จจริงมาพิจารณาปรับปรุงระเบียบและวิธีการ/ขั้นตอนการดำเนินการให้มีความเหมาะสม ควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินการกองทุนยุติธรรมให้ประชาชนทราบผ่านช่องทางต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น และควรมีการศึกษาความเป็นไปได้ในการกระจายอำนาจการพิจารณาสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายของกองทุนยุติธรรมสู่สำนักงานยุติธรรมจังหวัด เช่น การกำหนดรูปแบบ/วิธีการที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ขอบเขตและอำนาจหน้าที่การพิจารณาของคณะกรรมการระดับจังหวัด และความพร้อมสำนักงานยุติธรรมจังหวัดกับภารกิจกองทุนยุติธรรม ฯลฯ

จำเนียร จวงตระกูล และ ฐนันตรศักดิ์ บวรนนท์กุล (๒๕๕๓) ได้ทำการศึกษารูปแบบและแนวทางการกระจายอำนาจการพิจารณาสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายของกองทุนยุติธรรมสู่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดโดยพบว่า ระเบียบ วิธีการและหลักเกณฑ์การพิจารณาให้ความช่วยเหลือทางการเงินของกองทุนยุติธรรมยังไม่ครอบคลุมการดำเนินการและต้องมีการปรับปรุงในด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสม ขึ้นอยู่กับนโยบายและทิศทางการดำเนินการของกองทุน สำหรับปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินการยังคงมีปัญหาบางประการที่ยังเกิดซ้ำและบางปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไข ซึ่งรูปแบบและวิธีการของการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและการให้ความช่วยเหลือทางการเงินในต่างประเทศสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้กับการดำเนินการและการพัฒนากองทุนยุติธรรมได้ และสำนักงานยุติธรรมจังหวัดยังขาดความพร้อมในหลาย ๆ ด้านในการรองรับการถ่ายโอนภารกิจการดำเนินการของกองทุนยุติธรรม โดยแนวทางที่เหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการถ่ายโอนภารกิจอาจดำเนินการได้ในสามรูปแบบ คือ การกระจายอำนาจการพิจารณาสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายกองทุนยุติธรรมทั้งหมดมาอยู่ที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัด การกระจายอำนาจการพิจารณาสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายกองทุนยุติธรรมบางส่วนมาอยู่สำนักงานยุติธรรมจังหวัด และมีการกำหนดกรอบอำนาจการพิจารณาสนับสนุนและการกำหนดเป็น “ค่าใช้จ่ายเบื้องต้น” ที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสามารถพิจารณาให้การสนับสนุนได้ในเบื้องต้น โดยมีการกำหนดวงเงินขั้นพื้นฐานตามประเภทคดี และมีข้อเสนอแนะจากการศึกษาว่า ควรมีการจัดทำระบบการประกันคุณภาพในการดำเนินการของกองทุนยุติธรรม เช่น เกณฑ์การคัดเลือกนักกฎหมาย การพัฒนาการบริหารจัดการคดี นอกเหนือจากการประเมินผลทั่วไป จัดทำประเด็นในการให้ความช่วยเหลือและการดำเนินการทางคดีให้มีความถูกต้องและครบถ้วนเพื่อเพิ่มโอกาสในการชนะคดีทบทวนขอบเขตของอำนาจการดำเนินการของกองทุนตามกฎหมาย จัดศูนย์โทรด่วนให้คำปรึกษาแก่เจ้าหน้าที่และประชาชน จัดทำเว็บไซต์ให้บริการออนไลน์ จัดทำคู่มือแนะนำให้การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนและคู่มือในการเตรียมความพร้อมสำหรับสำนักงานยุติธรรมจังหวัด รวมถึงการพัฒนาฐานข้อมูลการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องขัง

ปกป้อง ศรีสนธิ (๒๕๕๕) ได้ทำการสำรวจองค์ความรู้เพื่อการปฏิรูปเพื่อการปฏิรูปกองทุนยุติธรรม โดยมีความเห็นว่า ภารกิจในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้ประชาชนมี ๒ ประการ คือ การช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงความยุติธรรม ซึ่งปัจจุบันมีกองทุนยุติธรรมรับผิดชอบ และคณะกรรมการกองทุนเป็นผู้พิจารณาให้ความช่วยเหลือเป็นกรณี ๆ ไป และการเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยที่ถูกยกฟ้อง ซึ่งปัจจุบันไม่มีกองทุนแต่มีคณะกรรมการตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

พ.ศ. ๒๕๕๔ พิจารณาเบิกจ่ายจากงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งภารกิจทั้งสองประการเป็นเรื่องของรัฐในการช่วยเหลือผู้ยากไร้ในสังคม แต่กฎหมาย องค์กรรับผิดชอบ และรายได้ยังแตกต่างกัน จึงได้เสนอแนวคิดในการพัฒนากองทุนยุติธรรมโดยการเพิ่มรายได้ของกองทุนและการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นของกองทุนเพื่อให้กองทุนสามารถช่วยเหลือผู้ยากไร้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเห็นควรให้เพิ่มรายได้ของกองทุนจากค่าธรรมเนียมศาล ค่าธรรมเนียมทนายความ เงินที่ศาลหลักประกันของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีเงินค่าปรับจากผู้กระทำความผิดอาญา และค่าเบี้ยประกันภัย สำหรับการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นของกองทุนด้วยการปรับแนวทางปฏิบัติในการปล่อยตัวชั่วคราวในกระบวนการยุติธรรมให้ไม่มีการเรียกหลักประกันตัวผู้ต้องหาเป็นเงินหรือทรัพย์สิน

ณรงค์ ใจหาญ และคณะ (๒๕๕๖) ได้ทำการศึกษาวิจัยข้อเสนอเชิงนโยบายการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนเรื่องกองทุนยุติธรรมเพื่อปรับปรุงการให้บริการช่วยเหลือด้านกฎหมายสำหรับประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพบว่า ปัจจุบันหน่วยงานรัฐมีกองทุนให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนทางกฎหมาย คือกองทุนยุติธรรม ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม โดยสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่าย เพื่อให้ประชาชนผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจหรือผู้ได้รับความเป็นธรรมสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้มากขึ้น และยังมีข้อจำกัดในการให้ความช่วยเหลือที่สำคัญคือ งบประมาณที่ได้รับมีจำกัดไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน การพิจารณาอนุมัติให้ความช่วยเหลือมีความล่าช้าเนื่องจากต้องส่งเรื่องให้คณะกรรมการที่ส่วนกลางพิจารณาอนุมัติ และการกำหนดหลักเกณฑ์บางประการที่เคร่งครัดส่งผลให้การช่วยเหลือไม่ครอบคลุมกับผู้ถูกกระทำความผิดทุกประเภท อีกทั้งยังขาดการประชาสัมพันธ์อย่างเพียงพอและทั่วถึง รวมถึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับมาตรการป้องกันเพื่อมิให้ประชาชนถูกละเมิดสิทธิ เช่น การอบรมหรือการเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมาย ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เสนอให้พัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อมีแหล่งทุนสนับสนุนอย่างเพียงพอและต่อเนื่องกับความต้องการของผู้ขอรับความช่วยเหลือ ควรทำความตกลงกับศาลใช้หนังสือรับรองแทนการนำหลักทรัพย์มาวางต่อศาล ควรกระจายอำนาจในการพิจารณาอนุมัติการให้ความช่วยเหลือไปยังอนุกรรมการในแต่ละภูมิภาคเพื่อให้เกิดความรวดเร็วและสามารถให้ความช่วยเหลือได้อย่างทั่วถึง ควรปรับปรุงหลักเกณฑ์กองทุนยุติธรรมเพื่อขยายการใช้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ควรให้ความช่วยเหลือแก่หน่วยงานเอกชนหรือหน่วยงานอิสระที่มีศักยภาพในการช่วยเหลือทางกฎหมายในแต่ละพื้นที่ ควรมีการกำหนดมาตรฐานของทนายความที่ลงทะเบียนกับกองทุนยุติธรรม ควรมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกองทุนยุติธรรมให้ประชาชนรับทราบและประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยแจ้งสิทธิและประชาสัมพันธ์การให้ความช่วยเหลือของกองทุน

ฐนันต์ศักดิ์ บวรนนท์กุล (๒๕๕๘) ได้ทำการศึกษาประเมินผลสำเร็จของกองทุนยุติธรรมโดยเสนอแนะในการดำเนินการดังนี้

๑) การกำหนดประเภทหรือเกณฑ์ในการมาขอรับบริการจากกองทุนยุติธรรมยังไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงในการปฏิบัติงานเท่าที่ควร ทำให้คณะกรรมการต้องใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือจึงควรมีการดำเนินการสำรวจปัญหาทางกฎหมายที่ประชาชนโดยเฉพาะคนยากจนประสบเพื่อให้ทราบทิศทางแนวโน้มและลักษณะของปัญหาก่อน แล้วจึงจัดประเภทและจัดสรรเงินลงไปในแต่ละภูมิภาค รวมทั้งเปิดช่องทางการยื่นขอรับบริการอื่น ๆ เพื่อให้การดำเนินการสอดคล้องกับเป้าหมายการดำเนินงานของกองทุน

๒) แม้ว่าที่ผ่านมากองทุนได้มีการศึกษาวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์และมีการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์โดยใช้การวิเคราะห์ SWOT แต่ไม่ได้นำแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวมาใช้อย่างจริงจังให้เป็นประโยชน์เท่าที่ควรจึงควรนำแผนยุทธศาสตร์ที่ได้จัดทำไว้มาทบทวนและจัดลำดับการดำเนินการและนำไปสู่การปฏิบัติจริง

๓) ในการจัดทำคู่มือปฏิบัติงานของกองทุนเป็นเพียงการรวบรวมหรือประมวล ระเบียบ คำสั่งหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเท่านั้น เจ้าหน้าที่ที่เข้ามาปฏิบัติงานใหม่ไม่สามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติงานได้จริง จึงควรมีการปรับปรุงคู่มือให้มีรายละเอียดในการดำเนินการที่จะสามารถทำให้เจ้าหน้าที่สามารถเรียนรู้และปฏิบัติงานได้จริง ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาการเข้าออกบ่อยของเจ้าหน้าที่

๔) การดำเนินงานกองทุนมีความเสี่ยงต่อการถูกแทรกแซงจากการเมืองในการดำเนินการกองทุนหรือถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองซึ่งส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นต่อกองทุน จึงควรมีการพัฒนา กลไกหรือมาตรการต่าง ๆ เพื่อสร้างหลักประกันว่ากองทุนจะไม่ถูกนำไปแสวงหาผลประโยชน์หรือถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง

๕) ในการปรับปรุงระเบียบการดำเนินการต่าง ๆ โดยส่วนกลางซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานไม่ได้มีส่วนร่วมในการร่างหรือการประชุมและพิจารณาแนวทางในการดำเนินการที่ดีและเหมาะสม จึงส่งผลกระทบต่อ การดำเนินการในระดับพื้นที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้น ในการปรับปรุงข้อปฏิบัติ ระเบียบการดำเนินการหรือแนวทางใด ๆ ควรมีการเชิญผู้ปฏิบัติเข้าร่วมประชุมหารือและให้ความเห็น เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ

๖) ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการแล้วประสบปัญหาเกิดความขัดข้องในการดำเนินการ ไม่สามารถปรึกษาผู้มีประสบการณ์และตัดสินใจดำเนินการได้ จึงควรมีการดำเนินการจัดตั้งหน่วยงานหรือศูนย์ ให้คำปรึกษาในส่วนกลางเพื่อให้คำปรึกษาแก่เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการทบทวนแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม แนวคิด การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาพบว่า การที่รัฐบาลได้จัดตั้ง “กองทุน ยุติธรรม” เพื่อให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนที่มีฐานะยากจน เดือดร้อนและไม่ได้รับความเป็นธรรมได้มีโอกาสในการต่อสู้คดีความและเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมมากขึ้นนั้น เป็นการดำเนินการที่มีความสอดคล้องกับหลักสากลในเรื่องสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่กำหนดให้รัฐบาลต้องจัดให้มีการช่วยเหลือทางกฎหมายให้กับประชาชนในประเทศ ซึ่งประเทศไทยก็มีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องรองรับสิทธิดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน โดยกองทุนยุติธรรมเป็นเพียงหน่วยงานเดียวที่ให้การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีให้กับประชาชน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมที่ผ่านมายังคงมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานในหลายด้านซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานของกองทุนทั้งสิ้น จึงนำไปสู่การศึกษากองทุนยุติธรรมในครั้งนี้

บทที่ ๓

วิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากงานวิจัย รายงาน การศึกษา บทความและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ และ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย แก่ประชาชน และศึกษาจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้แก่ ผู้บริหารส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับกองทุนยุติธรรม คณะอนุกรรมการกองทุนยุติธรรม ส่วนกลาง คณะอนุกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนภูมิภาค เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางและภูมิภาคที่ปฏิบัติงาน เกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม และผู้ขอรับการช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม โดยมีระเบียบวิธีการวิจัยและระเบียบ วิจัย ดังต่อไปนี้

๓.๑ การเก็บข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้จัดทำโครงการวิจัยได้เก็บข้อมูลจาก ๒ แหล่ง ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

๓.๑.๑ ข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่

พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือ ประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. ๒๕๕๙

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอลดค่าธรรมเนียม ผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. ๒๕๕๙

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือผู้ถูก ละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ๒๕๕๙

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอรับความ ช่วยเหลือและการให้การสนับสนุนการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน พ.ศ. ๒๕๕๙

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยการรับเงิน การจ่ายเงิน และการเก็บรักษาเงินของ กองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙

ประกาศคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และอัตราการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

ประกาศคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และอัตราการให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดีจากกองทุนยุติธรรม

คำสั่งคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ที่ ๑/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือกรุงเทพมหานครและที่เกินอำนาจของคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัด

คำสั่งคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ที่ ๒/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัด

คำสั่งคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ที่ ๓/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

คำสั่งคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ที่ ๔/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาให้การสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมาย

คำสั่งคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ที่ ๕/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนากฎหมายกองทุนยุติธรรม

และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสารและอินเทอร์เน็ต

๓.๑.๒ ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์

เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้แก่ ผู้บริหารส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับกองทุนยุติธรรม คณะกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนกลาง คณะกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนภูมิภาค เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางและภูมิภาคที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม และผู้ขอรับการช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและไม่จำกัดคำตอบ

๓.๒ ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับกองทุนยุติธรรม คณะกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนกลาง คณะกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนภูมิภาค เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางและภูมิภาคที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม และผู้ขอรับการช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับกองทุนยุติธรรม จำนวน ๒ คน คณะกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนกลาง จำนวน ๒ คน คณะกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนภูมิภาค

จำนวน ๒ คน เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางและภูมิภาคที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม จำนวน ๖ คน และผู้ขอรับการช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม จำนวน ๔ คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ได้แก่

แบบสัมภาษณ์การดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ สำหรับผู้บริหาร

แบบสัมภาษณ์การดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ สำหรับคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม

แบบสัมภาษณ์การดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ สำหรับเจ้าหน้าที่

แบบสัมภาษณ์แนวทางในการขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรมและปัญหาอุปสรรค สำหรับผู้ขอรับความช่วยเหลือ

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกองทุนยุติธรรมจากเอกสารและอินเทอร์เน็ต เพื่อศึกษาการดำเนินงานในการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานในการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ และแนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

๓.๔.๒ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้แก่ ผู้บริหารส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับกองทุนยุติธรรม จำนวน ๒ คน คณะอนุกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนกลาง จำนวน ๒ คน คณะอนุกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนภูมิภาค จำนวน ๒ คน เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางและภูมิภาคที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม จำนวน ๖ คน และผู้ขอรับการช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม จำนวน ๔ คน

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการเก็บข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

๓.๖ การนำเสนอข้อมูล

คณะผู้จัดทำโครงการวิจัยจะนำเสนอในประเด็นต่างๆ ดังนี้

๓.๖.๑ การดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

๓.๖.๒ ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

๓.๖.๓ แนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

บทที่ ๔

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากงานวิจัย รายงาน การศึกษา บทความและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ และ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย แก่ประชาชน และศึกษาจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้แก่ ผู้บริหารส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับกองทุนยุติธรรม คณะอนุกรรมการกองทุนยุติธรรม ส่วนกลาง คณะอนุกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนภูมิภาค เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางและภูมิภาคที่ปฏิบัติงาน เกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม และผู้ขอรับการช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม โดยผลการศึกษาประกอบด้วย

๑. การดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘
๒. ปัญหา อุปสรรค การดำเนินงาน การบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘
๓. แนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

๔.๑ ผลการศึกษา

๑. การดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยคณะผู้ทำการวิจัยได้ข้อมูลในเรื่องของการดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ดังนี้

พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ มีผลใช้บังคับในวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๙ ได้มี คณะกรรมการเกิดขึ้น ๑ คณะ เรียกว่า คณะกรรมการกองทุนยุติธรรม จากนั้นคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม อาศัยอำนาจตามมาตรา ๒๐ ให้คณะกรรมการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือคณะหนึ่งหรือ หลายคณะ เพื่อมีอำนาจหน้าที่พิจารณาให้ความช่วยเหลือผู้ยื่นคำขอในทุกภารกิจของกองทุนทั่วราชอาณาจักร ประกอบมาตรา ๒๑ ให้คณะกรรมการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัดขึ้นทุกจังหวัด นอกจากกรุงเทพมหานคร เพื่อมีอำนาจหน้าที่พิจารณาให้ความช่วยเหลือผู้ยื่นคำขอจากกองทุน เฉพาะกรณี การให้ค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดีและการขอลอยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย แต่งตั้งคณะอนุกรรมการต่างๆ เพื่อปฏิบัติภารกิจของกองทุนยุติธรรมให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย ดังต่อไปนี้

๑) คณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือกรุงเทพมหานครและที่เกินอำนาจคณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัด

๒) คณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัด

๓) คณะอนุกรรมการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

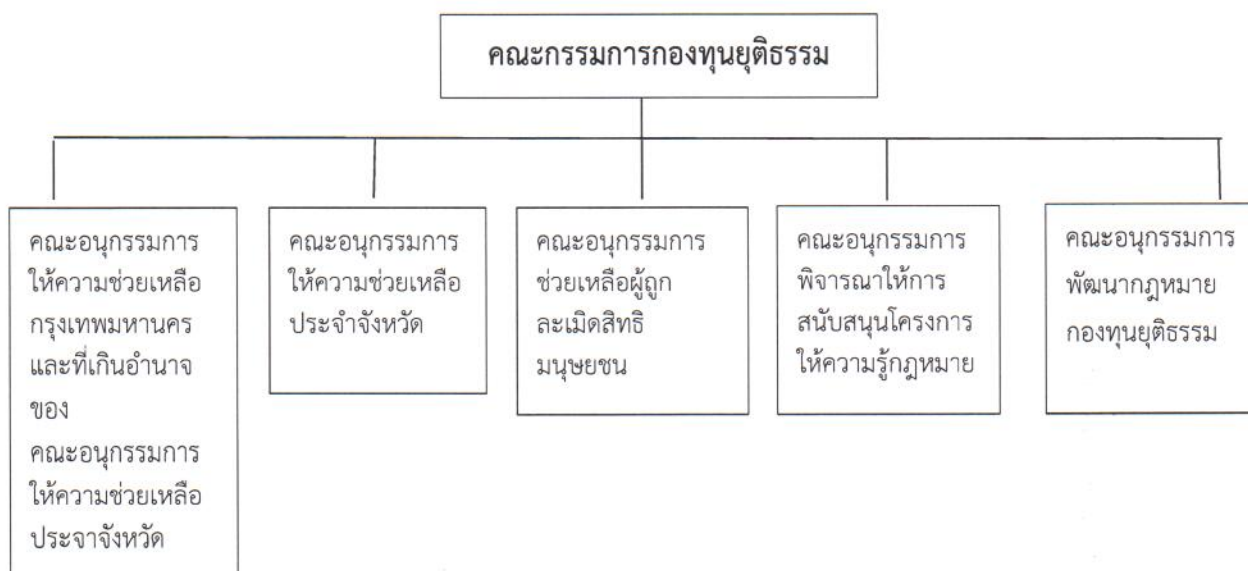
๔) คณะอนุกรรมการพิจารณาให้การสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมาย

๕) คณะอนุกรรมการพัฒนากฎหมายกองทุนยุติธรรม

ทั้งนี้ คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการต่าง ๆ มีโครงสร้างและองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

โครงสร้างบริหาร

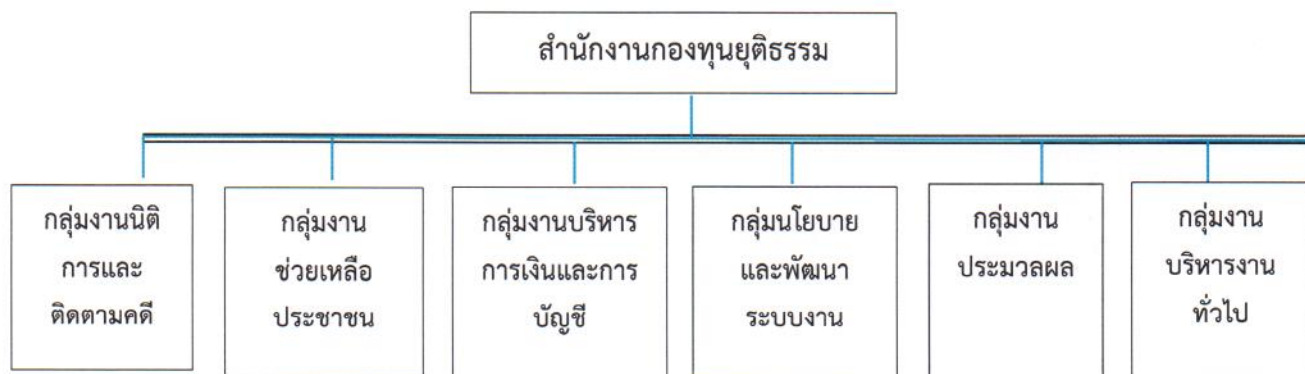
คณะกรรมการกองทุนยุติธรรม

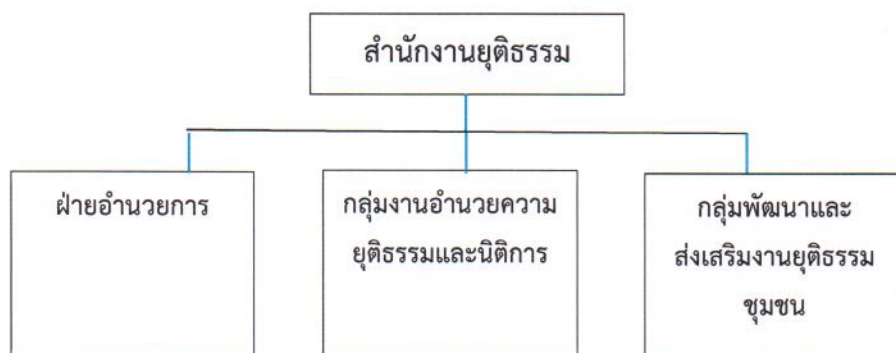
โครงสร้างสำนักงาน

สำนักงานกองทุนยุติธรรม

สำนักงานกองทุนยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๑ ให้จัดตั้งสำนักงานกองทุนยุติธรรมขึ้นในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานธุรการให้กับกองทุนยุติธรรม คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ คณะทำงาน หรือบุคคลที่คณะกรรมการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยมีโครงสร้างดังต่อไปนี้

สำนักงานยุติธรรมจังหวัด

โดยการดำเนินงานกองทุนยุติธรรมส่วนกลางและกรุงเทพมหานคร เป็นการดำเนินงานโดยสำนักงานกองทุนยุติธรรม ซึ่งปัจจุบันอยู่ในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ส่วนการดำเนินงานกองทุนยุติธรรมในระดับจังหวัด เป็นการดำเนินงานโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัด

กระบวนการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย

มาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ กำหนดให้จัดตั้งกองทุนขึ้นกองทุนหนึ่งในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม เรียกว่า “กองทุนยุติธรรม” มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี การขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย การอุทลละเมิดสิทธิมนุษยชน และการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน จะเห็นได้ว่า ภารกิจหลักของกองทุนยุติธรรมในการช่วยเหลือประชาชนตามมาตรา ๕ มี ๔ ด้าน ประกอบด้วย

- ๑) การดำเนินคดี
- ๒) การขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย
- ๓) การอุทธรณ์ฎีกาสิทธิมนุษยชน
- ๔) การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน

ในขณะที่คณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการจำนวน ๔ คำสั่ง ในการให้อำนาจพิจารณาอนุมัติ ไม่อนุมัติ หรือยุติ คำขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม ประกอบด้วย

๑. คำสั่งคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ที่ ๑/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๕๙ เรื่องแต่งตั้ง คณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือกรุงเทพมหานครและที่เกินอำนาจของคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือ ประจำจังหวัด

๒. คำสั่งคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ที่ ๒/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๕๙ เรื่องแต่งตั้ง คณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัด

๓. คำสั่งคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ที่ ๓/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๕๙ เรื่องแต่งตั้ง คณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

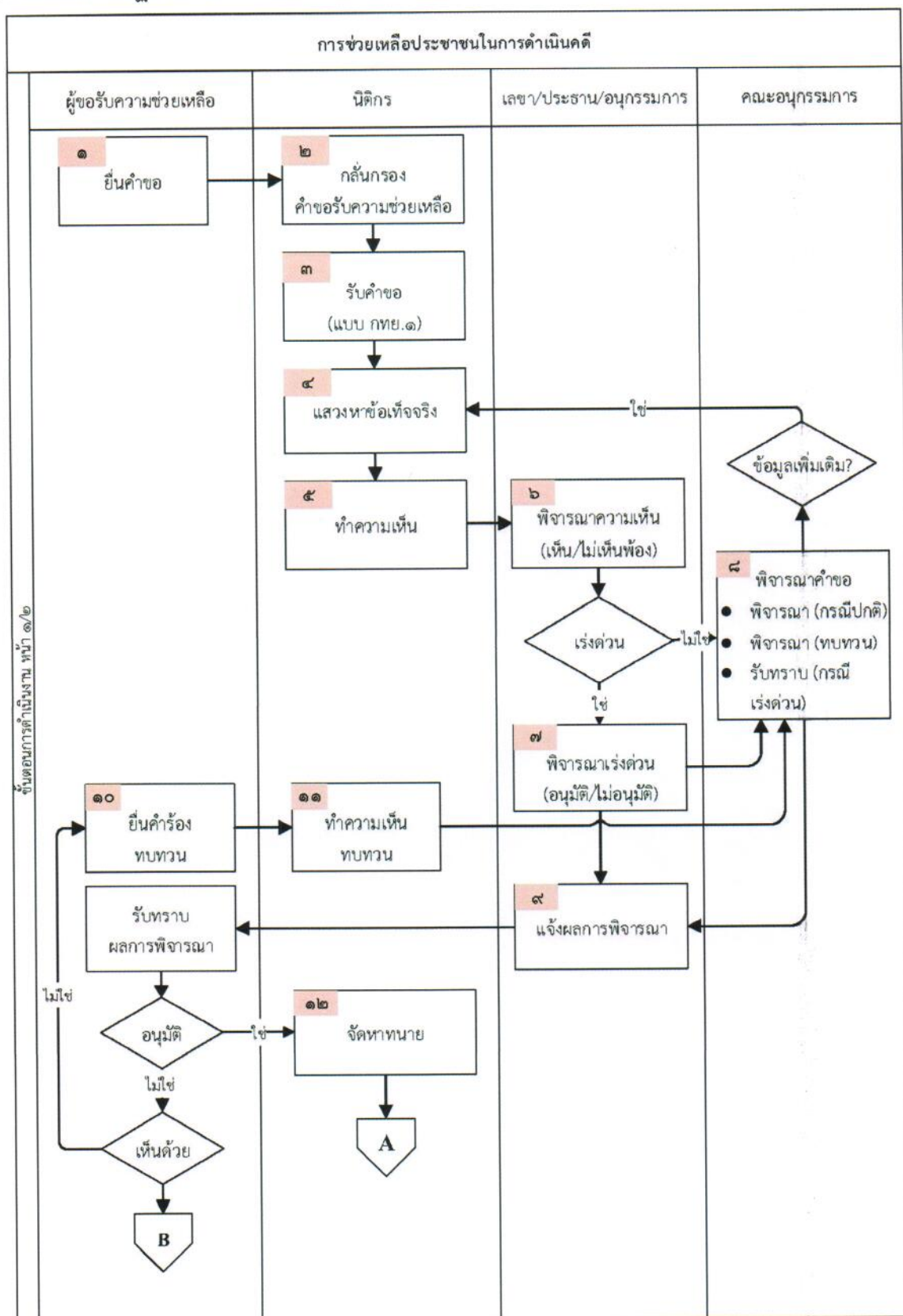
๔. คำสั่งคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ที่ ๔/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๕๙ เรื่องแต่งตั้ง คณะอนุกรรมการพิจารณาให้การสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมาย

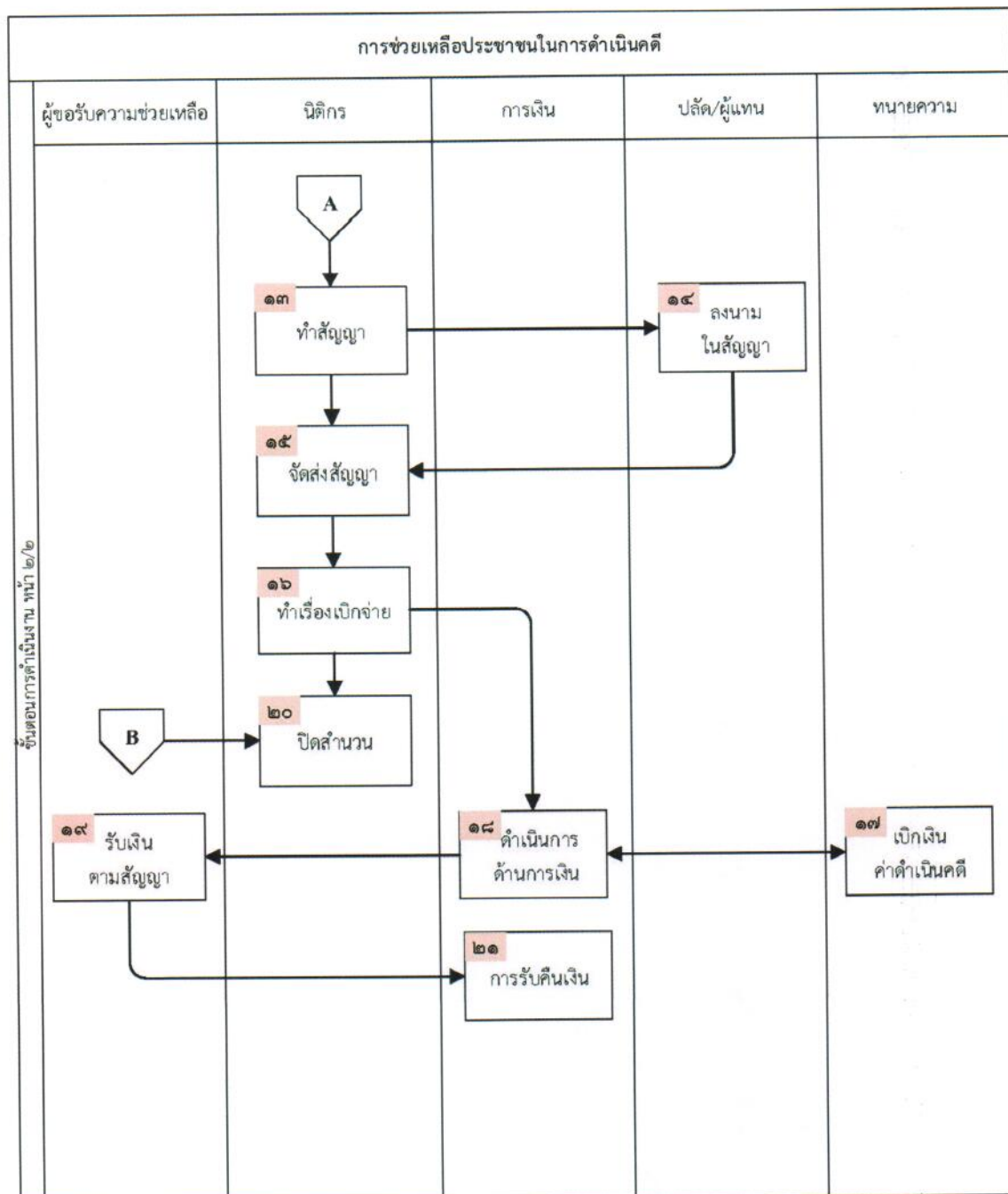
โดยที่ คณะอนุกรรมการตามคำสั่งที่ ๑ และ ๒ มีอำนาจหน้าที่พิจารณาอนุมัติ ไม่อนุมัติ หรือยุติคำขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรมเฉพาะกรณีการให้ค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือประชาชนในการ ดำเนินคดีและการขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ส่วนคำสั่งที่ ๓ คณะอนุกรรมการมีอำนาจหน้าที่ พิจารณาอนุมัติ ไม่อนุมัติ หรือยุติคำขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรมของผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และ คำสั่งที่ ๔ คณะอนุกรรมการมีอำนาจหน้าที่ พิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติงบประมาณ เพื่อใช้ในการสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมาย

ดังนั้น ในการอธิบายขั้นตอนการปฏิบัติงาน จะได้อธิบายกระบวนการปฏิบัติงานในการช่วยเหลือ ประชาชนออกเป็น ๔ ด้าน ประกอบด้วย

๑. การช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี
๒. การขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย
๓. การให้ความช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน
๔. การให้การสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมาย

๑. ขั้นตอนการปฏิบัติงานการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี มีดังนี้

กระบวนการในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี เป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการกองทุน
ยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. ๒๕๕๔

ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
(๑) การยื่นคำขอ	๑. ผู้ขอรับความช่วยเหลือยื่นคำขอได้โดย ๑.๑ ตนเอง ๑.๒ ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล ผู้พิทักษ์ สามเษหรือภริยาที่จดทะเบียนสมรสยื่นแทน ๑.๓ ผู้รับมอบอำนาจจากผู้ขอรับความช่วยเหลือ ๒. ช่องทางการยื่นคำขอ ๒.๑ ยื่นคำขอด้วยตนเองที่สำนักงานกองทุนยุติธรรม สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ส่วนราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรม ส่วนราชการอื่น ๒.๒ ส่งคำขอทางไปรษณีย์ ๒.๓ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ๒.๔ ช่องทางอื่น
(๒) การกลั่นกรองคำขอ	๑. สอบถามความประสงค์ในการขอรับความช่วยเหลือ ๒. สอบถามและบันทึกข้อมูลเบื้องต้นในแบบสอบถามที่จริง
(๓) การรับคำขอ	๑. สอบถามข้อเท็จจริงเพิ่มเติม บันทึกรายละเอียดลงในแบบ กทย. ๑ ๒. กรณีการให้ความช่วยเหลือ (ข้อ ๔ และประกาศคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และอัตราการให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดีจากกองทุนยุติธรรม) ๒.๑ ค่าจ้างทนายความ ๒.๒ ค่าที่ปรึกษา/ผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายในการดำเนินคดี/ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ๒.๓ ค่าฤชาธรรมเนียม ๒.๔ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี เช่น ค่าตรวจพิสูจน์ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ค่าใช้จ่ายในการจัดเตรียมเอกสาร ค่าใช้จ่ายในการสอบแนวเขตรังวัดที่ดิน ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศหรือทางดาวเทียม การอ่าน แปล ตีความ หรือวิเคราะห์ภาพถ่าย ๒.๕ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี ตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร ๓. เจ้าหน้าที่ผู้รับคำขอพิจารณาเอกสารหลักฐาน ๓.๑ กรณีเอกสารไม่ครบ ให้แจ้งผู้ขอดำเนินการส่งให้ครบถ้วน (ข้อ ๗) ๓.๒ กรณีเอกสารครบถ้วน ให้พิจารณาคำขอและประเมิน

ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
	เบื้องต้น หากพบกรณีเร่งด่วนให้แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า หรือ ประสานส่งต่อตามความจำเป็นแก่กรณี (ข้อ ๘) ๔. บันทึกข้อมูลในระบบสารสนเทศกองทุนยุติธรรม ออกเลขรับในระบบ พร้อมพิมพ์ใบรับคำขอ ซึ่งมี ๒ ส่วน มอบให้ผู้ขอ ๑ ส่วน ๕. การพิจารณามอบหน่วยงานดำเนินการ ๕.๑ ให้สำนักงานที่เป็นภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่อาศัยของผู้ยื่นคำขอเป็นสำนักงานที่รับผิดชอบ หรือเจ้าหน้าที่อาจส่งคำขอไปสำนักงานอื่นเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี (ข้อ ๖ วรรคหนึ่ง) ๕.๒ กรณีข้อพิพาทเกี่ยวกับสังหาริมทรัพย์ หรือสิทธิหรือประโยชน์อันเกี่ยวกับสังหาริมทรัพย์ ให้สำนักงานที่ทรัพย์นั้นตั้งอยู่เป็นสำนักงานที่รับผิดชอบ หรืออาจให้สำนักงานที่เป็นภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่อาศัยของผู้ยื่นคำขอเป็นสำนักงานที่รับผิดชอบก็ได้ (ข้อ ๖ วรรคสอง)
(๔) การแสวงหาข้อเท็จจริง	๑. ให้เจ้าหน้าที่สอบปากคำ ลงพื้นที่ ตรวจสอบความประพฤติตามความเหมาะสมและจำเป็น เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือตามวัตถุประสงค์ของกองทุน ทั้งนี้อาจมีหนังสือสอบถามหรือเชิญบุคคลใดมาให้อัยคำ ส่งเอกสารหลักฐาน ข้อมูลที่เกี่ยวข้องหรือสิ่งอื่นใดที่จำเป็นต่อการพิจารณา คำขอก็ได้ (ข้อ ๑๔ วรรคหนึ่ง) ๒. ให้เจ้าหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงและทำรายงานความเห็นของเจ้าหน้าที่เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการหรือประธานโดยเร็ว (ข้อ ๑๔ วรรคสอง)
(๕) ทำความเห็น	ให้เจ้าหน้าที่ทำรายงานความเห็นเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการหรือประธาน โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือประกอบความเห็นดังนี้ ๑. หลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือต้องคำนึงถึง (ข้อ ๑๐) ๑.๑ พฤติกรรมและข้อเท็จจริง ของผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน ๑.๒ ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน ๑.๓ โอกาสที่ผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนได้รับความช่วยเหลือ หรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น ๒. การพิจารณาพฤติกรรมและข้อเท็จจริงประกอบการฟ้องคดี บังคับคดี ควรคำนึงถึง (ข้อ ๑๑) ๒.๑ เป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หรือมีกฎหมายบัญญัติรับรองสิทธิ และต้องมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมาย หรือจะต้องใช้สิทธิทางศาล

ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
	๒.๒ เป็นการปกป้องรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน ๒.๓ เป็นการกระทำละเมิดที่กระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม ๒.๔ เป็นเรื่องที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือความมั่นคงของประเทศ หรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ๒.๕ พฤติกรรมข้อเท็จจริงและเงื่อนไขอื่นๆ ตามสถานการณ์ สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น เช่น การช่วยเหลือให้พ้นจากการกระทำของผู้มีอิทธิพล หรือการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น ๓. หลักเกณฑ์ในการพิจารณา กรณีผู้ยื่นคำขอประสงค์ต่อสู้คดี (ข้อ ๑๑ วรรคสาม) ๓.๑ ต้องไม่มีผลกระทบต่อนามันคงของประเทศ หรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เว้นแต่มีหลักฐานอันน่าเชื่อถือว่าน่าจะได้เป็นผู้กระทำความผิด ๓.๒ ต้องไม่มีผลกระทบต่อนามันคงเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เว้นแต่มีหลักฐานอันน่าเชื่อถือว่าน่าจะได้เป็นผู้กระทำความผิด ๓.๓ ต้องไม่มีผลกระทบต่อนามันคงเสียหายของประชาชนส่วนรวม เว้นแต่มีหลักฐานอันน่าเชื่อถือว่าน่าจะได้เป็นผู้กระทำความผิด ๓.๔ ต้องมีหลักฐานพอสมควรว่ามีได้เป็นผู้ผิดสัญญาหรือละเมิดสิทธิผู้อื่น และต้องใช้สิทธิโดยสุจริต ๔. การพิจารณาฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือ อาจคำนึงถึง (ข้อ ๑๒) ๔.๑ รายได้หรือความสามารถทางเศรษฐกิจของผู้ขอรับความช่วยเหลือ ๔.๒ ภาระค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพตามปกติอันควรแก่ฐานะานุรูป ๔.๓ ภาระหนี้สินของผู้ขอรับความช่วยเหลือที่ไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมเป็นสำคัญ
(๖) การพิจารณาให้ความเห็น	๑. เลขานุการคณะอนุกรรมการพิจารณารายงานความเห็นพ้องกับความเห็นของเจ้าหน้าที่ เสนอประธานเพื่อพิจารณาความเห็น ๒. กรณีมีความจำเป็นเร่งด่วน ให้ประธานเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาคำขอ
(๗) การพิจารณาเร่งด่วน	รายงานผลการพิจารณาต่อคณะอนุกรรมการทราบ
(๘) การพิจารณาคำขอ	๑. ในการพิจารณาคำขอให้คณะอนุกรรมการเป็นผู้พิจารณาคำขอ ในกรณีที่มิได้เหตุจำเป็นเร่งด่วน ไม่สามารถเสนอคำขอต่อคณะอนุกรรมการได้ ให้ประธานเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาคำขอและ

ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
	รายงานให้คณะกรรมการทราบโดยเร็ว (ข้อ ๑๕) ๒. คณะอนุกรรมการ หรือประธาน มีอำนาจพิจารณาอนุมัติ ไม่อนุมัติ หรือ ยุติคำขอ (ข้อ ๑๖) ๓. เหตุแห่งการยุติคำขอ (ข้อ ๑๖ วรรคสอง) มีดังนี้ ๓.๑ ผู้ขอรับความช่วยเหลือมีหนังสือขอยุติคำขอรับความช่วยเหลือ ๓.๒ ผู้ขอรับความช่วยเหลือไม่ส่งเอกสาร หลักฐานภายในกำหนด ๓.๓ ไม่สามารถติดต่อผู้ขอรับความช่วยเหลือได้ ๓.๔ ผู้ขอรับความช่วยเหลือให้ข้อเท็จจริงหรือแสดงข้อความอันเป็นเท็จ
(๙) แจ้งผลการพิจารณา	เลขานุการแจ้งผลการพิจารณาเป็นหนังสือให้ผู้ขอรับความช่วยเหลือทราบภายในระยะเวลา ๗ วันนับแต่วันที่ประธาน หรือ คณะอนุกรรมการพิจารณา แล้วเสร็จ (ข้อ ๑๘)
(๑๐) ยื่นคำร้องทบทวน	๑. หากกรณีผู้ขอรับความช่วยเหลือไม่เห็นด้วยกับผลการพิจารณาของคณะ อนุกรรมการหรือประธานให้ยื่นหนังสือขอให้ทบทวนผลการพิจารณาต่อคณะอนุกรรมการ หรือประธานแล้วแต่กรณี พร้อมทั้งแสดงเหตุผลและข้อเท็จจริงภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่ ได้รับแจ้งผลการพิจารณา (ข้อ ๑๙) ๒. ให้เลขานุการแจ้งผลการพิจารณาทบทวนเป็นหนังสือให้ผู้ขอรับความช่วยเหลือทราบภายในระยะเวลา ๗ วันนับแต่วันที่ คณะอนุกรรมการหรือประธานพิจารณาแล้วเสร็จ (ข้อ ๒๐)
(๑๑) ทำความเห็นทบทวน	เจ้าหน้าที่ทำรายงานความเห็นเพื่อเสนอต่อคณะอนุกรรมการหรือประธาน โดยใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือตาม หลักฐานเพิ่มเติม
(๑๒) จัดหาทนาย	๑. ให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการจัดหาทนายความตามลำดับบัญชี ทนายความกองทุน (ข้อ ๒๓) ๒. ในการแต่งตั้งทนายความเพื่อให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดี ให้ประธาน หรือเลขานุการ พิจารณาคัดเลือกจากบัญชีทนายความ ของกองทุน (ข้อ ๓๔) ๓. การแต่งตั้งทนายความให้พิจารณาจากทนายความที่ขึ้นบัญชีไว้ใน แต่ละเขตจังหวัดตามลำดับในบัญชีทนายความของกองทุนก่อน หาก ปรากฏข้อเท็จจริงที่เป็นข้อสำคัญไม่อาจใช้ทนายความที่ขึ้นบัญชีใน จังหวัด หรือกรณีไม่มีทนายความที่จะดำเนินคดี หรือการบังคับคดี เพื่อให้ความช่วยเหลือประชาชนในเขตจังหวัดนั้นให้คัดเลือกจาก บัญชีทนายความในจังหวัดใกล้เคียง (ข้อ ๓๔ วรรคสอง) ๔. ทนายความเสนอคำวิชาชีพทนายความและค่าธรรมเนียมศาล ทั้งนี้ให้เป็นไปตามประกาศคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และอัตราการให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดี

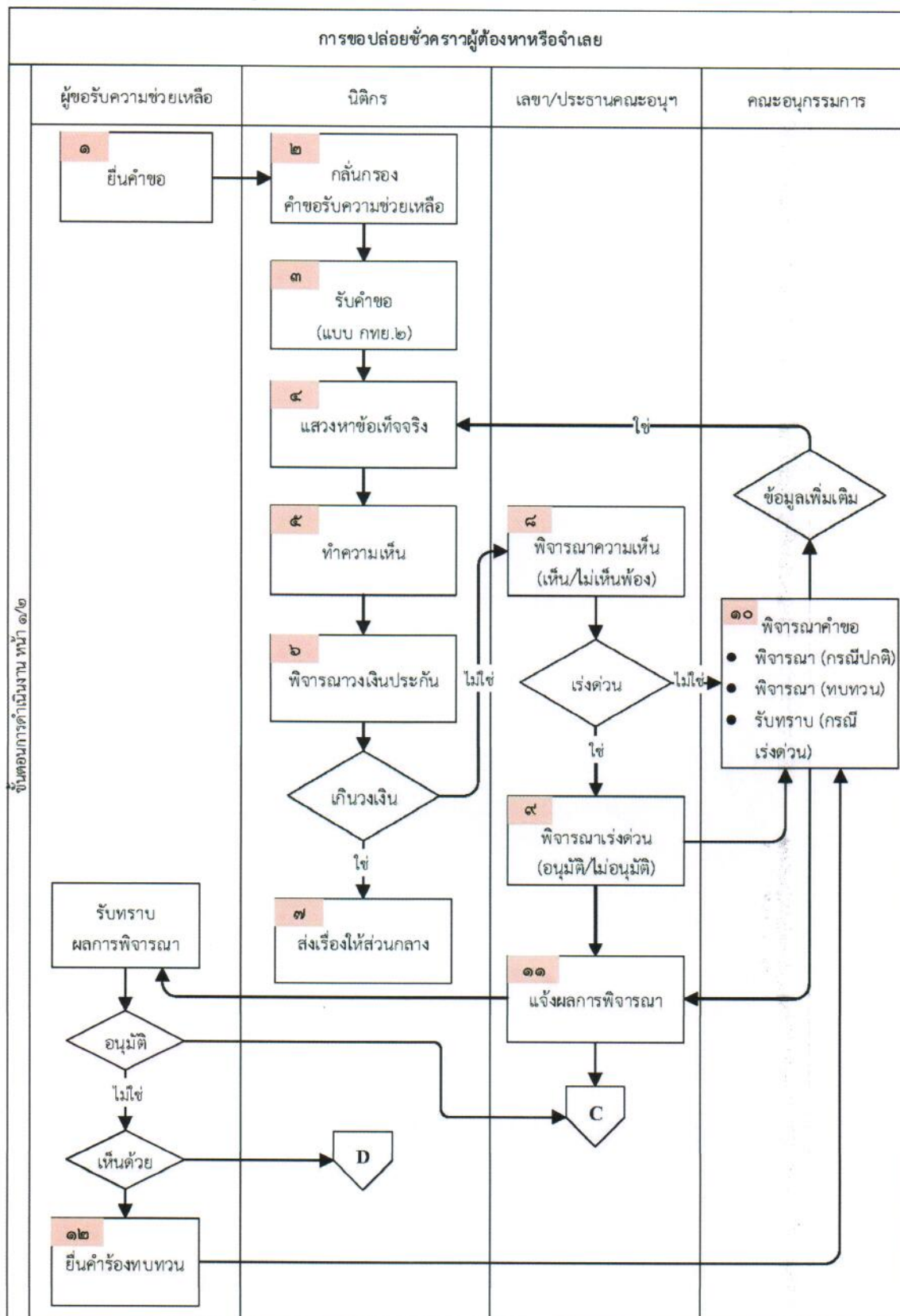
ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
	จากกองทุนยุติธรรม ๕. ให้เลขานุการพิจารณาแต่งตั้งทนายความและอนุมัติวงเงินในการจ้างทนายความ (ข้อ ๓๔ วรรคสี่) ๖. ให้เลขานุการเสนออนุมัติค่าธรรมเนียมศาลต่อปลัดกระทรวงยุติธรรม หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย ๗. ในคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อนหรือมีผลกระทบต่อประชาชน หรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่ ๑๐ รายขึ้นไปหรือที่อาจมีผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม เจ้าหน้าที่อาจจัดหาทนายความนอกเหนือเขตพื้นที่ หรือทนายความที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนไว้กับกองทุน โดยความเห็นชอบของเลขานุการ (ข้อ ๒๓ วรรคสอง) ๘. ในกรณีที่มีเหตุจำเป็น ผู้ขอรับความช่วยเหลือจะเสนอทนายความที่มีความรู้ความสามารถ ประสงค์การให้คณะอนุกรรมการพิจารณาอนุมัติแต่งตั้งก็ได้ แม้ทนายความผู้นั้นจะไม่ได้ขึ้นบัญชีไว้กับกองทุนก็ตาม ให้ทนายความดังกล่าวได้รับค่าจ้างเช่นเดียวกับทนายความที่ขึ้นบัญชีกับกองทุนและต้องมีความผูกพันเป็นไปตามระเบียบนี้ด้วย (ข้อ ๒๗) ๙. เพื่อประโยชน์ของผู้ขอรับความช่วยเหลือ หากกองทุนพิจารณาให้ความช่วยเหลือในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา กองทุนอาจกำหนดให้ทนายความนายเดิม มีหน้าที่ร่างอุทธรณ์ หรือฎีกา แล้วแต่กรณี (ข้อ ๒๓ วรรคสาม)
(๑๓) ทำสัญญา	๑. เมื่อผู้มีอำนาจพิจารณาอนุมัติค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีกับผู้ขอรับความช่วยเหลือแล้ว ให้ผู้ขอรับความช่วยเหลือทำสัญญาการได้รับความช่วยเหลือ ณ สำนักงานภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งผล ทั้งนี้ ตามแบบสัญญาการได้รับเงินช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม กรณีให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดี (ข้อ ๒๑) ๒. จัดเตรียมสัญญาจ้างทนายความ ตามแบบสัญญาจ้างทนายความ หรือสัญญาจ้างทนายความในชั้นบังคับคดี แล้วแต่กรณี ๓. การทำสัญญาจ้างทนายความเพื่อดำเนินการช่วยเหลือผู้ขอรับความช่วยเหลือในการดำเนินคดี ให้ปลัดกระทรวงยุติธรรมหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายจัดทำสัญญาจ้างทนายความและลงนามในสัญญาจ้างทนายความ (ข้อ ๒๔)
(๑๔) ลงนามในสัญญา	๑. ให้ปลัดกระทรวงยุติธรรมหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายมีอำนาจลงนามในสัญญาการได้รับความช่วยเหลือ (ข้อ ๒๒ วรรคหนึ่ง) ถ้าผู้ขอรับความช่วยเหลือไม่มาทำสัญญาภายในเวลาที่กำหนดโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้ถือว่าไม่ประสงค์จะขอรับความช่วยเหลือ ให้คณะอนุกรรมการ หรือประธาน ยุติการให้ความช่วยเหลือ เว้นแต่เป็นกรณีมีเหตุอันสมควร (ข้อ ๒๒ วรรคสอง) หลักเกณฑ์ วิธีการ

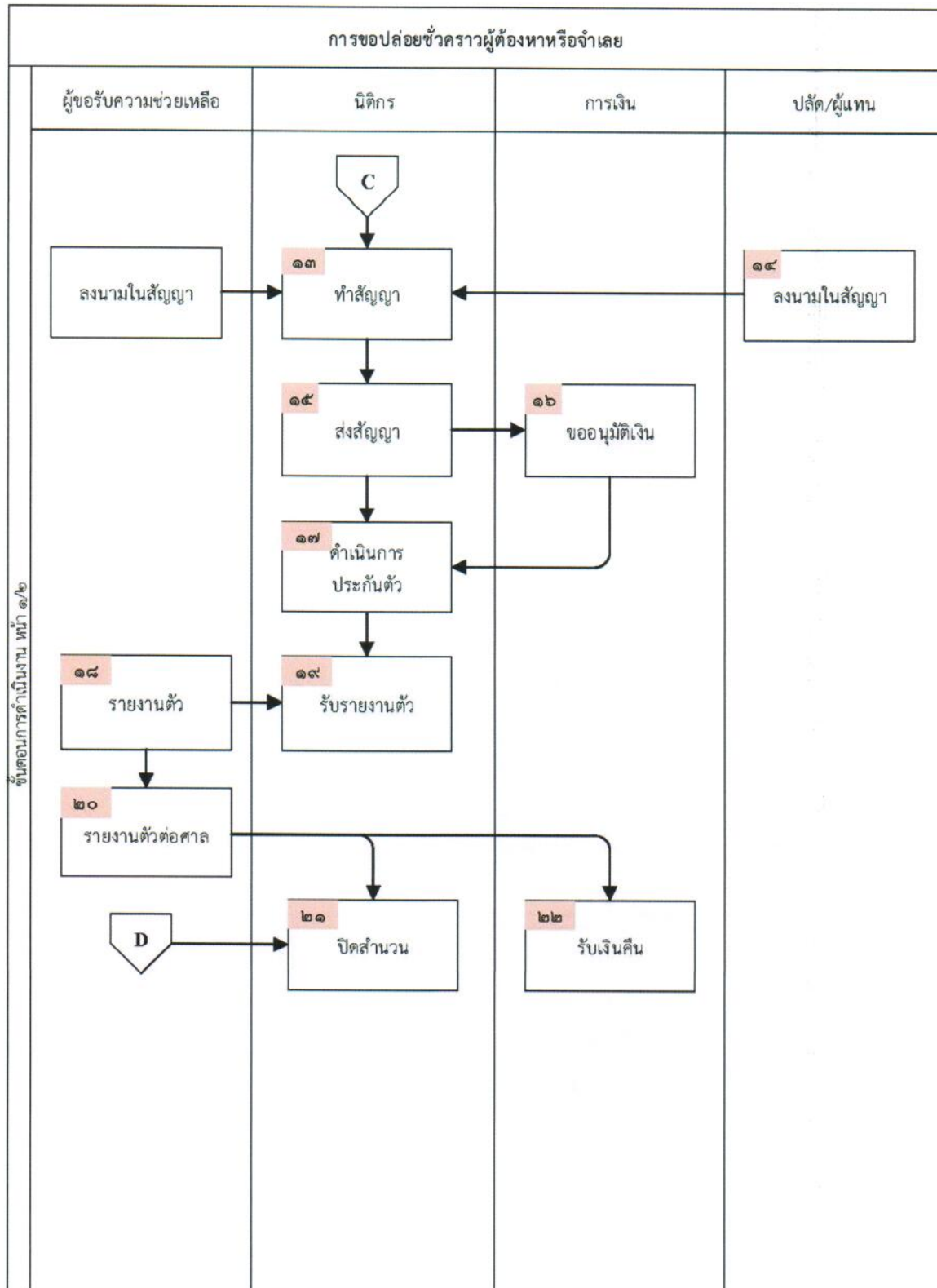
ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
	และเงื่อนไขในการจ่ายเงินให้เป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยการรับเงิน การจ่ายเงิน และการเก็บรักษาเงินของกองทุนยุติธรรม (ข้อ ๒๒ วรรคสาม) ๒. นิติกรเจ้าของสำนวนลงเลขทะเบียนคุมสัญญา
(๑๕) จัดส่งสัญญา	๑. รวบรวมเอกสารประกอบการทำสัญญาส่งคลัง ดังนี้ ๑.๑ เอกสารของผู้ขอรับความช่วยเหลือ ประกอบด้วย สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน สำเนาใบเปลี่ยนชื่อ หรือสกุล (ถ้ามี) ๑.๒ เอกสารของทนายความ ประกอบด้วย สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน สำเนาใบเปลี่ยนชื่อหรือสกุล (ถ้ามี) สำเนาใบอนุญาตว่าความ สำเนาหน้าสมุดบัญชีธนาคาร สำเนาใบแต่งทนายความ อากรแสตมป์ติดจากคำวิชาชีพ ๑,๐๐๐ บาท ต่ออากรแสตมป์ ๑ บาท ใบขอโอนเงิน ๑.๓ เอกสารเกี่ยวกับคดี ประกอบด้วย สำเนาแบบ กทย. ๑ สำเนารายงานความเห็นเจ้าหน้าที่ สำเนาใบเสนอคำวิชาชีพทนายความและค่าธรรมเนียมศาล สำเนาหนังสือขออนุมัติคำวิชาชีพทนายความและค่าธรรมเนียมศาล ๒. จัดทำบันทึกส่งเอกสารประกอบการทำสัญญา
(๑๖) ทำเรื่องเบิกจ่าย	๑. ขอเบิกจ่ายค่าธรรมเนียม ๑.๑ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งตามมาตรา ๑๔๙ และ มาตรา ๑๕๓ ๑.๒ กรณีเงินหรือค่าใช้จ่ายในการชำระค่าค่าธรรมเนียม เจ้าหน้าที่กองทุนยุติธรรมจะจ่ายเงินโดยตรงให้กับศาลที่รับฟ้องคดี หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีหน้าที่รับเงินค่าธรรมเนียมดังกล่าว ๒. ขอเบิกจ่ายค่าที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญตามกฎหมายในการดำเนินคดี หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเป็นไปตามที่คณะกรรมการกำหนด ๓. ขอเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี ๓.๑ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี เช่น ค่าตรวจพิสูจน์ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับคำวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ค่าใช้จ่ายในการจัดเตรียมเอกสาร ค่าใช้จ่ายในการสอบแนวเขตรังวัดที่ดิน ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศหรือทางดาวเทียม การอ่าน แปล ตีความ หรือวิเคราะห์ภาพถ่าย (ข้อ ๙(๔)) ๓.๒ กรณีเงินหรือค่าใช้จ่ายในการให้ความช่วยเหลือตาม ๑ เจ้าหน้าที่กองทุนยุติธรรมจะจ่ายเงินโดยตรงให้กับหน่วยงานที่มี

ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
	หน้าที่ดำเนินการตามข้อ ๙(๔) ๔. ขอเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร ๔.๑ ค่าใช้จ่ายอื่นๆที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร ได้แก่ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก ของผู้ขอ ๔.๒ เจ้าหน้าที่กองทุนยุติธรรมจะจ่ายเงินโดยตรงให้กับผู้ขอรับความช่วยเหลือ
(๑๗) เบิกเงินค่าดำเนินคดี	๑. ขอเบิกจ่ายค่าจ้างทนายความ ๑.๑ งวดที่ ๑ มีการยื่นคำฟ้องต่อศาล ๑) เมื่อมีการยื่นคำฟ้อง หรือคำร้องต่อศาลแล้ว ให้ทนายความทำบันทึกขอเบิกค่าวิชาชีพตามสัญญาจ้างทนายความ พร้อมแนบสำเนาคำฟ้อง หรือคำร้องไปยังเลขานุการคณะกรรมการฯ ๒) นิติกรเจ้าของสำนวนจัดทำบันทึกขอเบิกจ่ายค่าวิชาชีพทนายความงวดที่ ๑ ๑.๒ งวดที่ ๒ สืบพยาน (รายงานกระบวนการพิจารณา) ๑) เมื่อมีการสืบพยานเสร็จ ให้ทนายความทำบันทึกขอเบิกค่าวิชาชีพตามสัญญาจ้างทนายความ พร้อมแนบสำเนารายงานกระบวนการพิจารณาไปยังเลขานุการคณะกรรมการฯ ๒) นิติกรเจ้าของสำนวนจัดทำบันทึกขอเบิกจ่ายค่าวิชาชีพทนายความงวดที่ ๒ ๑.๓ งวดที่ ๓ ศาลมีคำพิพากษา หรือมีคำสั่ง ๑) เมื่อศาลมีคำพิพากษา หรือมีคำสั่ง ให้ทนายความทำบันทึกขอเบิกค่าวิชาชีพตามสัญญาจ้างทนายความ พร้อมแนบสำเนาคำพิพากษา หรือสำเนาคำสั่งไปยังเลขานุการคณะกรรมการฯ ๒) นิติกรเจ้าของสำนวนจัดทำบันทึกขอเบิกจ่ายค่าวิชาชีพทนายความงวดที่ ๓ หมายเหตุ (๑) ในกรณีที่มีการไกล่เกลี่ยจนทำให้คดีเสร็จสิ้น ทนายความจะได้รับค่าจ้าง จำนวนร้อยละ ๕๐ ของค่าจ้างทั้งหมด ซึ่งเงินจำนวนนี้ให้รวมถึงเงินที่ได้รับไปแล้วในงวดที่ ๑ (ทั้งนี้ จนกว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงข้อสัญญา ซึ่งอยู่ระหว่างการพิจารณาของสำนักงานอัยการสูงสุด) (๒) ทนายความจะต้องปฏิบัติตามสัญญาจ้างทนายความ และข้อบังคับสภาทนายความ (ข้อ ๒๔ วรรคสาม) ๒. ขอเบิกจ่ายค่าจ้างทนายความในชั้นบังคับคดี ๒.๑ งวดที่ ๑ เมื่อสืบทรัพย์และได้ตั้งเรื่องการบังคับคดีไปยังกรมบังคับคดีแล้ว

ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
	๑) ให้ทนายความทำบันทึกขอเบิกค่าวิชาชีพตามสัญญาจ้างทนายความ พร้อมแนบเอกสารที่เกี่ยวข้อง ไปยังเลขาธิการคณะอนุกรรมการฯ ๒) นิติกรเจ้าของสำนวนจัดทำบันทึกขอเบิกจ่ายค่าวิชาชีพทนายความงวดที่ ๑ ๒.๒ งวดที่ ๒ ทนายความดำเนินการบังคับคดีจนเสร็จสิ้น
(๑๘) ดำเนินการด้านการเงิน	เป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการรับเงิน การจ่ายเงิน และการเก็บรักษาเงิน ของกองทุนยุติธรรม และ
(๑๙) รับเงินตามสัญญา	ผู้ขอรับความช่วยเหลือรับเงินค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี จากขั้นตอนที่ (๑๖) การทำเรื่องเบิกจ่าย
(๒๐) ปิดสำนวน	นิติกรเจ้าของสำนวนทำบันทึกรายงานผลคดีให้เลขาธิการทราบ พร้อมแนบสำเนาคำพิพากษาหรือคำสั่ง
(๒๑) การรับคืนเงิน	ในกรณีที่ขอรับความช่วยเหลือเงินหรือค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความว่าความในคดี เงินหรือค่าใช้จ่ายในการชำระค่าธรรมเนียมชั้นศาลหรือค่าธรรมเนียมอื่น ๆ เมื่อศาลสั่งคืนค่าธรรมเนียมศาล หรือเงินค่าทนายความ ผู้ขอรับความช่วยเหลือจะต้องนำเงินที่ได้รับทั้งหมด แต่ไม่เกินจำนวนเงินที่ได้รับจากผู้ให้ความช่วยเหลือ คืนผู้ให้ความช่วยเหลือภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับเงิน (ตามสัญญาการได้รับเงินช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม กรณีให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดี ข้อ ๓)

๒. ขั้นตอนการปฏิบัติงานการขอลอยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย

กระบวนการในการช่วยเหลือประชาชนในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นไปตาม ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา หรือ จำเลย พ.ศ. ๒๕๕๙

ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
๑. การยื่นคำขอ	๑. ผู้ขอรับความช่วยเหลือยื่นคำขอได้โดย ๑.๑ ตนเอง ๑.๒ ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล ผู้พิทักษ์สามีหรือ ภริยาที่จดทะเบียนสมรส ยื่นแทน ๑.๓ ผู้รับมอบอำนาจจากผู้ขอรับความช่วยเหลือ ๒. ช่องทางการยื่นคำขอ ๒.๑ ยื่นคำขอด้วยตนเองที่สำนักงานกองทุนยุติธรรม สำนักงานยุติธรรม จังหวัด ส่วนราชการในสังกัด กระทรวงยุติธรรม ส่วนราชการอื่น ๒.๒ ส่งคำขอทางไปรษณีย์ ๒.๓ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ๒.๔ ช่องทางอื่น
๒.การกลั่นกรองคำขอ	๑. สอบถามความประสงค์ในการขอรับความช่วยเหลือ ๒. สอบถามและบันทึกข้อมูลเบื้องต้นในแบบสอบถามข้อเท็จจริง
๓.การรับคำขอ	๑. สอบถามข้อเท็จจริงเพิ่มเติม บันทึกรายละเอียดลงในแบบ กทย. ๒ ๒. เจ้าหน้าที่ผู้รับคำขอพิจารณาเอกสารหลักฐาน ๒.๑ กรณีเอกสารไม่ครบ ให้แจ้งผู้ขอดำเนินการส่งให้ครบถ้วน (ข้อ ๗) ๒.๒ กรณีเอกสารครบถ้วน ให้พิจารณาคำขอและ ประเมินเบื้องต้น หากพบกรณีเร่งด่วนให้แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า หรือประสานส่งต่อตามความจำเป็น แก่ กรณีอาทิ การรักษาพยาบาล การไต่ถามข้อพิพาท การหาที่พักพิง ชั่วคราว เป็นต้น (ข้อ ๘) ๓. บันทึกข้อมูลในระบบสารสนเทศกองทุนยุติธรรม ออกเลขรับในระบบ พร้อมพิมพ์ ใบรับคำขอ ซึ่งมี ๒ ส่วน มอบให้ผู้ขอ ๑ ส่วน ๔. การพิจารณามอบหน่วยงานดำเนินการ ให้ สำนักงานที่เป็นภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่ อาศัยของผู้ยื่นคำขอเป็นสำนักงานที่รับผิดชอบ หรือเจ้าหน้าที่อาจส่งคำขอไป สำนักงานอื่นเพื่อประโยชน์ในการปล่อยชั่วคราว (ข้อ ๖)

ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
๔.แสวงหาข้อเท็จจริง	ให้เจ้าหน้าที่สอบปากคำ ลงพื้นที่ ตรวจสอบความประพฤติตามความเหมาะสมและ จำเป็น เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาตามวัตถุประสงค์ของกองทุน ทั้งนี้ อาจมีหนังสือ สอบถาม หรือเชิญบุคคลใดมาให้อภัยคำ ขอนหนังสือรับรองความประพฤติส่งเอกสาร หลักฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องหรือสิ่งอื่นใดที่จำเป็นต่อการพิจารณาคำขอ (ข้อ ๑๔)
๕.ทำความเห็น	ให้เจ้าหน้าที่ทำรายงานความเห็นเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการหรือประธาน โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือประกอบความเห็นดังนี้ ๑. หลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือต้องคำนึงถึง (ข้อ ๑๐) ๑.๑ ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีพฤติการณ์จะหลบหนี ๑.๒ ไม่ไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือไม่ไปก่อเหตุภัยอันตรายประการใด ๒. การพิจารณาดังกล่าวควรคำนึงถึงหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้(ข้อ ๑๑) ๒.๑ ลักษณะการกระทำความผิดที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี ของประชาชน หรือความมั่นคงของประเทศ หรือการกระทำที่มีผลกระทบ ต่อประชาชนที่ทำให้ประชาชนได้รับความเสียหาย หรือความเชื่อมั่นของ กระบวนการยุติธรรม ๒.๒ สาเหตุหรือพฤติการณ์น่าเชื่อว่ามีได้กระทำความผิด ๒.๓ ฐานะของผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือ ๒.๔ ประวัติการกระทำความผิด นิสัย ความประพฤติ และข้อเท็จจริงอื่นที่ เกี่ยวข้อง ๒.๕ ความคิดเห็นของผู้เสียหาย หรือเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้อง หากมีการปล่อย ชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ๓. การพิจารณาฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลืออาจคำนึงถึง (ข้อ ๑๒) ๓.๑ รายได้ หรือความสามารถทางเศรษฐกิจของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจาก กองทุน ๓.๒ ภาระค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพตามปกติอันควรแก่ฐานะานุรูป

ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
	๓.๓ ภาระหนี้สินของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจาก กองทุนที่ไม่สามารถเข้าถึง ความยุติธรรมเป็นสำคัญ
๖.พิจารณาวงเงินประกัน	๑. สอบถามวงเงินประกันเบื้องต้นจากผู้ขอรับความช่วยเหลือ ๒. ประสานกับพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล หรือหน่วยงานที่มีอำนาจ ควบคุมหรือคุมขัง บุคคลตามกฎหมายเพื่อขอทราบวงเงินประกัน เบื้องต้น ๓. พิจารณาวงเงินประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา หรือจำเลย
๗.ส่งเรื่องส่วนกลาง	กรณีหากวงเงินประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา หรือจำเลยเกิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท ต่อราย ให้ส่งสำนวน ทั้งหมดไปยังคณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือ กรุงเทพมหานคร และที่เกินอำนาจของ คณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัด เพื่อพิจารณา ดำเนินการต่อไป (คำสั่งคณะกรรมการ กองทุนยุติธรรมที่ ๑/๒๕๕๙ และ ๒/๒๕๕๙)
๘.พิจารณาความเห็น	๑. เลขานุการคณะกรรมการพิจารณารายงาน ความเห็นพ้องกับความเห็นของ เจ้าหน้าที่ เสนอ ประธานเพื่อพิจารณาความเห็น ๒. กรณีมีความจำเป็นเร่งด่วน ให้ประธานเป็นผู้มี อำนาจพิจารณาคำขอ
๙.พิจารณาเร่งด่วน	๑. กรณีมีเหตุจำเป็นเร่งด่วนไม่สามารถเสนอคำ ขอให้คณะอนุกรรมการเป็นผู้ พิจารณาได้ ให้ประธาน เป็นผู้พิจารณาคำขอและรายงานให้คณะอนุกรรมการ ทราบโดยเร็ว (ข้อ ๑๕ วรรคสอง) ๒. หากมีเหตุจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่สามารถเสนอคำ ขอรับความช่วยเหลือการขอลปล่อย ชั่วคราวให้ คณะอนุกรรมการพิจารณาได้ คณะอนุกรรมการอาจ มอบหมายให้ คณะอนุกรรมการและเลขานุการ หรือ อนุกรรมการคนใดคนหนึ่งเป็นผู้พิจารณา คำขอก็ได้ และรายงานให้คณะอนุกรรมการทราบโดยเร็ว (ข้อ ๑๕ วรรคสาม)
๑๐.พิจารณาคำขอ	๑. คณะอนุกรรมการ หรือประธาน หรือผู้ที่ คณะอนุกรรมการมอบหมาย มีอำนาจ พิจารณานุมัติ ไม่อนุมัติ หรือยุติคำขอ (ข้อ ๑๖ วรรคหนึ่ง) ๒. เหตุแห่งการยุติคำขอ มีดังนี้ (ข้อ ๑๖ วรรคสอง)

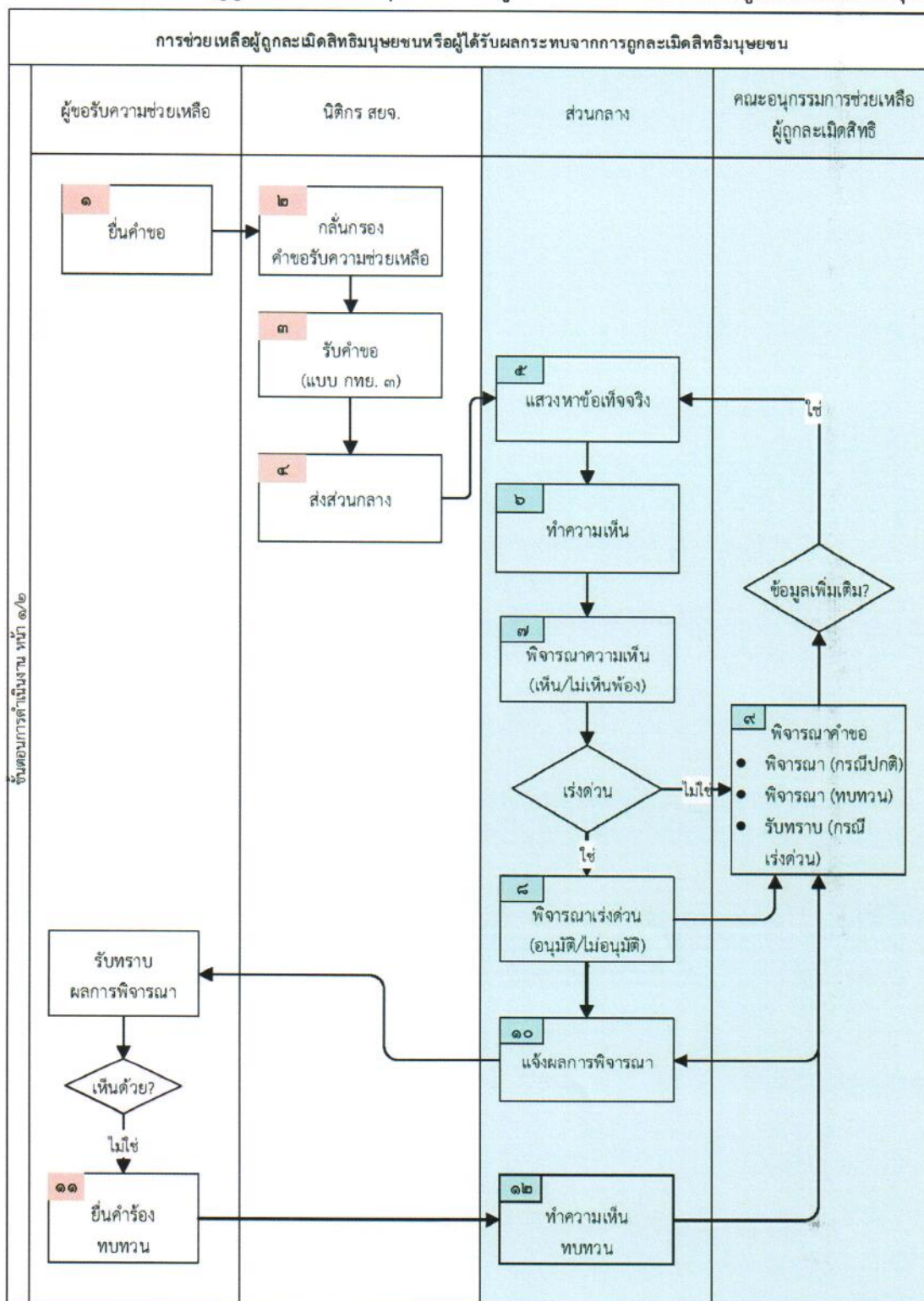
ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
	๒.๑ ผู้ขอรับความช่วยเหลือมีหนังสือขอยุติคำขอรับความช่วยเหลือ ๒.๒ ผู้ขอรับความช่วยเหลือไม่ส่งเอกสารหลักฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม ต่อ สำนักงานภายในระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด ๒.๓ ไม่สามารถติดต่อผู้ขอรับความช่วยเหลือตามที่อยู่ที่แจ้งไว้ได้ภายใน ระยะเวลาที่กำหนด ๒.๔ ไม่มีเหตุจำเป็นที่ต้องใช้หลักประกันในการขอลด้อยชั่วคราว ๓. การพิจารณาให้ความช่วยเหลือ คณะอนุกรรมการหรือประธาน หรือผู้ที่คณะอนุกรรมการมอบหมาย อาจให้ความช่วยเหลือเต็มจำนวน หรือบางส่วนก็ได้ (ข้อ ๑๗)
๑๑.แจ้งผลการพิจารณา	เลขานุการแจ้งผลการพิจารณาเป็นหนังสือให้ผู้ขอรับความช่วยเหลือทราบ ภายในระยะเวลา ๗ วัน นับแต่วันที่ประธานหรือคณะอนุกรรมการพิจารณาแล้วเสร็จ (ข้อ ๑๘)
๑๒.ยื่นคำร้องทบทวน	๑. หากกรณีผู้ขอรับความช่วยเหลือไม่เห็นด้วยกับผลการพิจารณาของ คณะอนุกรรมการหรือประธานให้ยื่นหนังสือขอให้ทบทวนผลการพิจารณาต่อ คณะอนุกรรมการ หรือประธานแล้วแต่กรณี พร้อมทั้งแสดงเหตุผลและ ข้อเท็จจริงภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งผลการพิจารณา (ข้อ ๑๙) ๒. ให้เลขานุการแจ้งผลการพิจารณาทบทวนเป็นหนังสือให้ผู้ขอรับความช่วยเหลือ ทราบภายในระยะเวลา ๗ วันนับแต่วันที่คณะอนุกรรมการ หรือประธาน พิจารณาแล้วเสร็จ (ข้อ ๒๐)
๑๓.ทำสัญญา	๑. เมื่อผู้มีอำนาจพิจารณาอนุมัติค่าใช้จ่ายในการขอลด้อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือ จำเลยแก่ผู้ขอรับความช่วยเหลือแล้ว ให้ผู้ขอรับความช่วยเหลือทำสัญญาการ ได้รับความช่วยเหลือ ณ ส านักงานภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งผล ทั้งนี้ ตามแบบสัญญาการได้รับเงินช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม กรณีการขอ ลด้อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย (ข้อ ๒๑) ๒. ผู้ขอรับความช่วยเหลือจะต้องนำสามี ภริยา บุพการี ผู้สืบสันดาน ญาติใกล้ชิด ผู้บังคับบัญชา หรือ

ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
	นายจ้าง ไปทำสัญญาค้าประกันกับกองทุน ทั้งนี้ ตามแบบที่ คณะกรรมการประกาศ (ข้อ ๒๓)
๑๔. ลงนามในสัญญา	๑. ให้ปลัดกระทรวงยุติธรรมหรือบุคคลที่ ปลัดกระทรวงยุติธรรมมอบหมายมีอำนาจ ลงนามในสัญญาการได้รับความช่วยเหลือ (ข้อ ๒๒ วรรคหนึ่ง) ถ้าผู้ขอรับความ ช่วยเหลือไม่มาทำสัญญาภายในเวลาที่กำหนดโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้ถือว่าไม่ ประสงค์จะขอรับความช่วยเหลือ ให้คณะอนุกรรมการ ประธาน หรือผู้ที่ คณะอนุกรรมการมอบหมายยุติให้การช่วยเหลือ เว้นแต่เป็นกรณีมีเหตุอันสมควร (ข้อ ๒๒ วรรคสอง) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจ่ายเงินให้เป็นไปตาม ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยการรับเงิน การจ่ายเงิน และการ เก็บรักษาเงินของกองทุนยุติธรรม (ข้อ ๒๒ วรรคสาม) ๒. นิติกรเจ้าของสำนวนลงเลขทะเบียนคุมสัญญา ๓. จัดทำหนังสือมอบอำนาจเสนอให้ผู้มีอำนาจ (ปลัดกระทรวงยุติธรรมหรือยุติธรรม จังหวัด) ลงนาม
๑๕. ส่งสัญญา	๑. รวบรวมเอกสารประกอบการทำสัญญาส่งเจ้าหน้าที่การเงิน ดังนี้ ๑.๑ เอกสารของผู้ขอรับความช่วยเหลือและผู้ต้องหา หรือจำเลยประกอบด้วย สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน ๑.๒ เอกสารใบนัดจากพนักงานอัยการหรือศาล เช่น ใบนัดส่งฟ้องศาล ใบนัดฟัง คำพิพากษา เป็นต้น ๑.๓ เอกสารเกี่ยวกับคดีประกอบด้วย สำเนาแบบ กทย.๒ สำเนารายงาน ความเห็นเจ้าหน้าที่ ๑.๔ หนังสือมอบอำนาจ ๒. จัดทำบันทึกส่งเอกสารประกอบการทำสัญญา
๑๖. ขออนุมัติเงิน	เสนอหนังสืออนุมัติเบิกจ่ายเงินกองทุน ลงนามส่งจ่าย เช็ก หรือเสนอหนังสือ รับรองการชำระเงินของกองทุนพร้อมใบรับรองการชำระเงินกองทุน
๑๗. ดำเนินการประกันตัว	๑. นายประกันแจ้งผู้ต้องหาหรือจำเลยมาพบนิติกรเจ้าของสำนวนหรือเจ้าหน้าที่ ตามใบนัดรายงานตัวกองทุนยุติธรรม ๒. นายประกันหรือนิติกรสำเนาใบเสร็จรับเงินในราชการศาลยุติธรรม ๑ ใบเก็บเข้า สำนวน และนำใบเสร็จตัวจริงส่งให้การเงิน

ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
	๓. รายงานผลการอนุมัติเบิกจ่ายเงินกองทุนยุติธรรม ต่อยุติธรรมจังหวัด ๔. นายประกันสำเนาเอกสารการเบิกจ่ายเข้าสำนวน และนำเอกสารตัวจริงส่ง เจ้าหน้าที่บัญชี
๑๘.การรายงานตัว	๑. ภายหลังจากที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยชั่วคราว ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย และผู้ค้ำประกันไปพบเจ้าหน้าที่ ณ สำนักงานโดยเร็ว เพื่อรับทราบเงื่อนไขที่ศาล และกองทุนกำหนดพร้อมทั้งให้เจ้าหน้าที่ออกใบนัดรายงานตัว ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยเก็บไว้ และแสดงต่อเจ้าหน้าที่ทุกครั้งที่ไปรายงานตัว (ข้อ ๒๖ วรรคสาม) ๒. ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไปรายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ หรือบุคคลที่ได้รับมอบหมาย อย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง จนกว่าสัญญาประกันจะสิ้นสุด (ข้อ ๒๖ วรรคหนึ่ง (๒))
๑๙.รับรายงานตัว	๑. นิติกรหรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย รับรายงานตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่าง น้อยเดือนละหนึ่งครั้ง จนกว่าสัญญาประกันจะสิ้นสุด ๒. นิติกรหรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สอบถามสถานะทางคดีและข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ผู้ต้องหาหรือจำเลย และบันทึกข้อมูลในใบนัดรายงานตัว ๓. ในกรณีที่ผู้ขอรับความช่วยเหลือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขการรายงานตัว ให้เจ้าหน้าที่ มีหนังสือแจ้งไปยังผู้ขอรับความช่วยเหลือ และผู้ค้ำประกัน โดยให้ผู้ค้ำประกัน นำผู้ขอรับความช่วยเหลือไปรายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ หากไม่ดำเนินการภายใน กำหนดระยะเวลา ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้ง โดยไม่มีเหตุอันสมควร ถือว่า ผู้ขอรับความช่วยเหลือผิดสัญญา ให้กองทุนมีสิทธิบอกเลิกสัญญา (ข้อ ๒๘) ๔. หากศาลมีคำสั่งบังคับตามสัญญาประกัน และออกหมายจับผู้ขอรับความช่วยเหลือที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ให้เลขาธิการ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย ขอคัดสำเนาหมายจับ และมีหนังสือแจ้งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือสถานี ตำรวจในเขตพื้นที่รับผิดชอบที่ใกล้ที่สุด เพื่อดูตามตัวผู้ขอรับความช่วยเหลือ ที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยเร็ว หรือมีหนังสือแจ้งผู้ขอรับ

ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
	ความช่วยเหลือ ให้มารายงานตัวที่สำนักงานโดยเร็ว และมีหนังสือแจ้งผู้ค้ำประกันให้ติดตามตัว ผู้ขอรับความช่วยเหลือ เพื่อนำตัวมาส่งกองทุนภายใน ๓๐ วัน นับแต่ได้รับ หนังสือ (ข้อ ๒๙)
๒๐.รายงานตัวต่อศาล	ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องไปรายงานตัวต่อศาลตามกำหนด
๒๑.ปิดสำนวน	นิติกรทำบันทึกถึงนายประกัน โดยแนบสำเนาคำพิพากษาซึ่งเจ้าพนักงานศาล ได้รับรองความถูกต้อง
๒๒.รับเงินคืน	นายประกันจัดทำหนังสือมอบอำนาจเสนอให้ผู้มีอำนาจ (ปลัดกระทรวง ยุติธรรม/ยุติธรรมจังหวัด) ลงนาม เพื่อดำเนินการขอรับเงินประกันคืนจากศาล

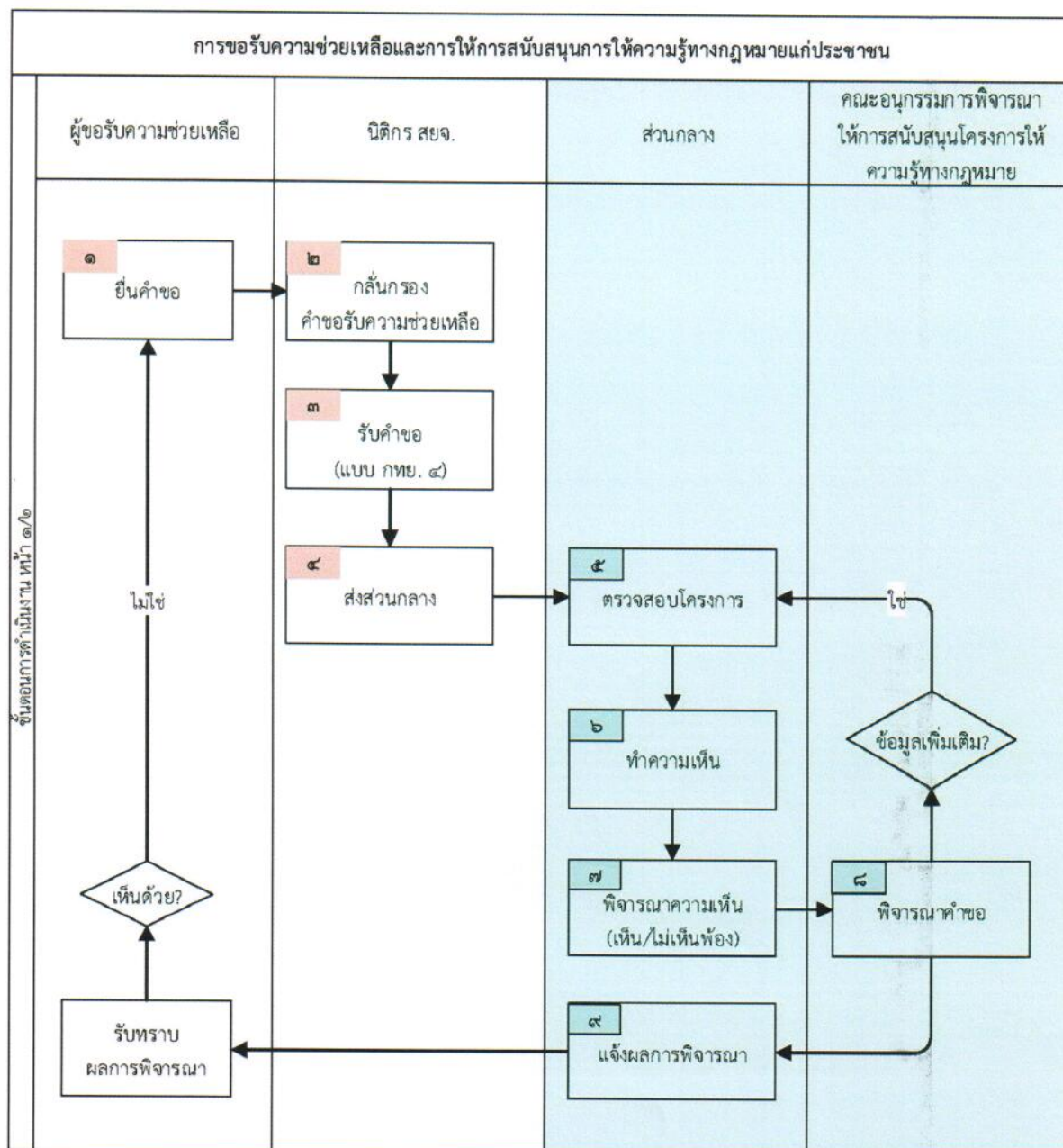
๓. การให้ความช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

กระบวนการในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิด สิทธิมนุษยชนเป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. ๒๕๕๙

ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
	๑. ผู้ขอรับความช่วยเหลือยื่นคำขอได้โดย ๑.๑ ตนเอง ๑.๒ ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล ผู้พิทักษ์สามมีหรือภริยาที่จดทะเบียนสมรส ยื่นแทน ๑.๓ ผู้รับมอบอำนาจจากผู้ขอรับความช่วยเหลือ ๒. ช่องทางการยื่นคำขอ ๒.๑ ยื่นคำขอด้วยตนเองที่สำนักงานกองทุนยุติธรรม สำนักงานยุติธรรม จังหวัด ส่วนราชการในสังกัด กระทรวงยุติธรรม ส่วนราชการอื่น ๒.๒ ส่งคำขอทางไปรษณีย์ ๒.๓ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ๒.๔ ช่องทางอื่น
๒.การกลั่นกรองคำขอ	๑. สอบถามความประสงค์ในการขอรับความช่วยเหลือ ๒. สอบถามและบันทึกข้อมูลเบื้องต้นในแบบสอบถามเท็จจริง
๓.การรับคำขอ	๑. สอบถามข้อเท็จจริงเพิ่มเติม บันทึกรายละเอียดลงในแบบ กทย. ๓ ๒. เจ้าหน้าที่ผู้รับคำขอพิจารณาเอกสารหลักฐาน ๒.๑ กรณีเอกสารไม่ครบ ให้แจ้งผู้ขอดำเนินการส่งให้ครบถ้วน (ข้อ ๗) ๒.๒ กรณีเอกสารครบถ้วน ให้พิจารณาคำขอและประเมินเบื้องต้น หากพบ ปัญหาความเดือดร้อนที่ต้องแก้ไขเร่งด่วนให้ดำเนินการแก้ไขปัญหา เฉพาะหน้า หรือประสานส่งต่อตามความจำเป็นแก่กรณี(ข้อ ๘) ๓. บันทึกข้อมูลในระบบสารสนเทศกองทุนยุติธรรม ออกเลขรับในระบบ พร้อมพิมพ์ ใบรับคำขอ ซึ่งมี ๒ ส่วน มอบให้ผู้ขอ ๑ ส่วน
๔.ส่วนกลาง	เมื่อได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ (๓) เสร็จสิ้นแล้ว ให้ส่งเอกสารหลักฐานทั้งหมดไป ยังสำนักงานกองทุนยุติธรรม เพื่อจะได้ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องและเสนอ คณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกละเมิด
	สิทธิมนุษยชน หรือผู้ได้รับผลกระทบ จากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

๔. การให้การสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมาย

กระบวนการในการขอรับความช่วยเหลือและการให้การสนับสนุนการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน เป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอรับความช่วยเหลือและการให้การสนับสนุนการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน พ.ศ. ๒๕๕๙

ขั้นตอน/กระบวนการ	คำอธิบาย
๑.การยื่นคำขอ	๑. ผู้เสนอโครงการยื่นคำขอได้โดยตนเอง (ข้อ ๕) ๒. ช่องทางการยื่นคำขอ ๒.๑ ยื่นคำขอด้วยตนเองที่สำนักงานกองทุนยุติธรรม สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ส่วนราชการในสังกัด กระทรวงยุติธรรม ส่วนราชการอื่น ๒.๒ ส่งคำขอทางไปรษณีย์ ๒.๓ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ๒.๔ ช่องทางอื่น
๒.การกลั่นกรองคำขอ	๑. สอบถามความประสงค์ในการเสนอโครงการ ๒. สอบถามและบันทึกข้อมูลเบื้องต้นในแบบสอบถาม ข้อเท็จจริง
๓.การรับคำขอ	๑. สอบถามข้อเท็จจริงเพิ่มเติม บันทึกรายละเอียดลงในแบบ กทย. ๔ ๒. เจ้าหน้าที่ผู้รับคำขอพิจารณาเอกสารหลักฐาน ๒.๑ กรณีเอกสารไม่ครบ ให้แจ้งผู้เสนอโครงการ ดำเนินการส่งให้ครบถ้วน (ข้อ ๗) ๒.๒ กรณีเอกสารครบถ้วน ให้พิจารณาคำขอและ ประเมินเบื้องต้น (ข้อ ๑๐) ๓. บันทึกข้อมูลในระบบสารสนเทศกองทุนยุติธรรม ออกเลขรับในระบบ พร้อมพิมพ์ ใบรับคำขอ ซึ่งมี ๒ ส่วน มอบให้ผู้ขอ ๑ ส่วน
๔.ส่งส่วนกลาง	เมื่อได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ (๓) เสร็จสิ้นแล้ว ให้ ส่งเอกสารหลักฐานทั้งหมดไป ยังสำนักงานกองทุน ยุติธรรม เพื่อจะได้ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องและ เสนอ คณะอนุกรรมการพิจารณาให้การสนับสนุน โครงการ ให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ ประชาชน เพื่อ พิจารณาดำเนินการต่อไป

ทั้งนี้ กระบวนการในข้อ ๑ และ ๒ มีการปฏิบัติงานในลักษณะเดียวกันทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ส่วนกระบวนการในข้อ ๓ และ ๔ มีการปฏิบัติงานและพิจารณาผลเฉพาะส่วนกลาง

โดยปัจจุบันสำนักงานกองทุนยุติธรรมกำลังดำเนินการพัฒนารูปแบบและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาการให้ความช่วยเหลือ โดยมีการจัดทำคู่มือในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และรวบรวมการตอบข้อซักถาม

เพื่อให้การพิจารณาการให้ความช่วยเหลือของกองทุนยุติธรรมมีมาตรฐานและมีการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันทั้งส่วนกลางและระดับจังหวัดทั่วประเทศ

๒. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

จากการวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและผู้ขอรับบริการ พบปัญหาที่เกิดจากการดำเนินการหลายด้าน ได้แก่

ด้านกฎหมาย

หลังจากที่พ.ร.บ.กองทุนยุติธรรมมีผลบังคับใช้ ภายใน ๑๘๐ วัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา ปัญหาที่ต้องทำอนุบัญญัติทุกฉบับที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องมีกระบวนการและขั้นตอนการพิจารณา โดยคณะกรรมการได้ตั้งข้อสังเกตจำนวนมาก ทำให้ต้องใช้เวลาในการแก้ไขพอสมควร ปัญหาที่สำคัญคือ ต้องการให้มีตัวแทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมเข้ามาเป็นคณะกรรมการ แต่คณะกรรมการบริหารสภาพทนายความในขณะนั้นไม่เห็นด้วยที่จะให้ประธานสภาพทนายความจังหวัดเข้ามาเป็นอนุกรรมการ ทำให้ต้องเปลี่ยนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ประธานอนุกรรมการระดับจังหวัดเป็นผู้พิจารณา นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องคณะกรรมการและเลขานุการในส่วนภูมิภาค ยุติธรรมจังหวัดจำเป็นต้องมีผู้ช่วยเลขานุการ แต่ผู้ช่วยเลขานุการเป็นพนักงานราชการและลูกจ้างชั่วคราว ซึ่งเป็นนิติกร และติดเงื่อนไขในเรื่องอายุ เนื่องจากอายุไม่ถึง ทั้ง ๆ ที่คนเหล่านี้มีความชำนาญงานต่าง ๆ มากกว่ายุติธรรมจังหวัด จึงต้องส่งประเด็นหารือต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ทำให้เสียเวลามาก อีกทั้ง กองทุนยุติธรรมถูกมองว่าเป็น “ประโยชน์” มากกว่า “สิทธิ” ทำให้เกิดปัญหาคือ ไม่สามารถอุทธรณ์ได้ หากต้องการอุทธรณ์หรือไม่พอใจในกระบวนการจำเป็นต้องฟ้องศาลปกครอง ซึ่งมีข้อเสีย คือ คนฟ้องคือคนยากจนที่ต้องการความช่วยเหลือ ศาลปกครองไม่ได้มีทุกจังหวัด ประชาชนต้องเดินทางข้ามจังหวัดเพื่อไปฟ้องคดี และการให้อัยการเป็นทนายความแก้ต่างได้ ต้องเข้าคณะกรรมการพิจารณา กระบวนการของศาลปกครองรวดเร็ว แต่เจ้าหน้าที่ของกองทุนยุติธรรมมีภาระงานมาก จึงอาจส่งสำนวนไม่ทัน จึงขอให้มีการทบทวนโดยคณะกรรมการชุดเดิมแทน นอกจากนี้ ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๑๐ เรื่อง หลักเกณฑ์การพิจารณา การทบทวน และการแจ้งผล ให้พิจารณาโอกาสที่จะรับความช่วยเหลือ หรือบรรเทาความเสียหายจากกฎหมายอื่น ทำให้ผู้มาขอรับความช่วยเหลือต้องไปขอรับความช่วยเหลือจากกฎหมายอื่นก่อนที่จะมาขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม ทำให้กองทุนยุติธรรมไม่สามารถช่วยเหลือได้ทันเวลา เนื่องจากคดีขาดอายุความ เพราะการพิจารณาของหน่วยงานอื่นล่าช้า อีกทั้ง ปัญหาการตีความ นิยามคำว่า “ยากจน” เนื่องจากตามระเบียบฯ หลักเกณฑ์การพิจารณาให้คำนึงถึงฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน

ด้านการบริหารจัดการ

ผู้ขอรับการช่วยเหลือบางรายอาจแสดงความไม่พอใจและตำหนิเจ้าหน้าที่หากข้อร้องเรียนไม่ได้รับการอนุมัติ โดยมองว่าเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานล่าช้า ไม่เข้าใจว่าเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนและหลักเกณฑ์ แต่บางครั้งล่าช้าเพราะในการพิจารณานั้นจำเป็นต้องมีเอกสารประกอบการพิจารณา เช่น เอกสารแสดงรายได้ ภาระหนี้สิน ฯลฯ ซึ่งถ้าเอกสารไม่ครบจำเป็นต้องขอเอกสารเพิ่มเติม ซึ่งบางครั้งผู้ขอรับการช่วยเหลือนำเอกสารมาส่งล่าช้า ทำให้กระบวนการพิจารณาการให้การช่วยเหลือนั้นใช้เวลานานซึ่งทั้งนี้อาจเกิดจากผู้ขอรับการช่วยเหลือไม่มีความรู้และความเข้าใจในหลักเกณฑ์ของการพิจารณาให้การช่วยเหลือ นอกจากนี้ในประเด็นการให้การสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมาย อาจมีการทำงานทับซ้อนกับหน่วยงานอื่นๆ ในระดับจังหวัด เช่น สำนักงานศาลยุติธรรม สภานายความ กระทรวงยุติธรรม เป็นต้น และในประเด็นการให้การช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน นั้นไม่ทราบวงเงินที่จะให้การช่วยเหลือ อีกทั้งยังไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์และขอบเขตของการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ชัดเจน ทำให้ไม่สามารถขับเคลื่อนใน ๒ เรื่องนี้ไปได้มากเท่าที่ควร นอกจากนี้ปัญหาจากสื่อกดดันการทำงานของเจ้าหน้าที่ โดยเฉพาะคดีที่เป็นที่ข่าวดังเป็นที่สนใจของสังคม โดยกระตุ้นการทำงานของผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งเมื่อเจ้าหน้าที่พิจารณาแล้วไม่เข้าหลักเกณฑ์การพิจารณาให้ความช่วยเหลือของกองทุนยุติธรรม หรือยื่นคำร้องแล้วจะแพ้ เนื่องจากได้มีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันมาก่อนแล้ว นอกจากนี้ คณะอนุกรรมการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิ ยังไม่รู้วงเงิน จึงยังไม่กล้าตัดสินใจช่วยเหลือ

ด้านบุคลากร

เนื่องจากการดำเนินการตาม พ.ร.บ. กองทุนฯ เป็นการส่งมอบภารกิจงานจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ทำให้เกิดปัญหาบุคลากรของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมต้องเรียนรู้งานใหม่ การส่งสำนวน การย้ายสำนักงาน บุคลากรใหม่และมีจำนวนไม่เพียงพอกับปริมาณงาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างชั่วคราว มีอัตราการหมุนเวียนเข้าออกสูง เนื่องจากความไม่มั่นคงในอาชีพ นอกจากนี้ ต้องมีการประชุมคณะอนุกรรมการฯ และคณะกรรมการชุดใหญ่ เดือนละ ๑ ครั้ง ทำให้ปริมาณงานมาก อีกทั้งการเปลี่ยนยุติธรรมจังหวัด (ไม่ใช่จังหวัดนำร่อง ๑๙ จังหวัด) จากเดิมให้หัวหน้าส่วนราชการแต่ละส่วนราชการมาคัดเลือกขึ้นมาเป็นหัวหน้ายุติธรรมจังหวัด เปลี่ยนมาเป็นภายใต้การควบคุมดูแลโดยหน่วยงานคุมประพฤติจังหวัด ทำให้เกิดข้อขัดข้องในการทำงาน ต้องเรียนรู้งานใหม่ เกิดข้อสงสัย ไม่กล้าตัดสินใจ อีกทั้งปัญหาการไม่เพียงพอของบุคลากรที่ปฏิบัติเมื่อเทียบกับปริมาณงาน เช่น เจ้าหน้าที่นิติกรของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีอยู่เพียง ๓ คน แต่ต้องรับผิดชอบพื้นที่ทั้งหมด ๓๒ อำเภอ เมื่อมีการรับคำร้องจากผู้รับบริการแล้ว ต้องมีการลงพื้นที่เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม เพื่อบรรณหลักฐานประกอบการรับคำขอ

ด้านงบประมาณ

โดยอนุบัญญัติบางเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเงินต้องหารี้อกับกระทรวงการคลัง รายได้กองทุนนอกจากเงินอุดหนุนจากรัฐบาล ยังมีเงินตาม ม ๘ (เงินค่าปรับในคดีอาญา) ซึ่งศาลต้องส่งคืนคลังทำให้ไม่สามารถนำออกมาใช้ได้ทันที ต้องเปิดบัญชีพัก และใช้เวลาในการหาข้อยุติเรื่องวิธีการนำเงินมาใช้ ซึ่งในขณะนี้ยังหา

ข้อสรุปไม่ได้เนื่องจากกองทุนอยู่ภายใต้ พ.ร.บ.ฯ ซึ่งเป็นกองทุนหมุนเวียน เงินที่ได้มาจึงไม่สามารถจัดสรรได้ทันที ต้องผ่านความเห็นชอบจากกรมบัญชีกลางซึ่งอาจเกินงบประมาณ ส่งผลให้การดำเนินงานบางอย่างหยุดชะงัก นอกจากนี้ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดมีเงินสำรองอยู่ในบัญชี จำนวน ๕๐๐,๐๐๐ บาท ทำให้การดำเนินการของกองทุนหยุดชะงัก เนื่องจากเงินมีสำรองไม่เพียงพอ

ด้านโครงสร้าง

เดิมกองทุนยุติธรรมทำงานอยู่ภายใต้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ทำงานบูรณาการร่วมกับหน่วยงานยุติธรรมจังหวัด โดยทำงานแบบระบบ Matrix กับส่วนราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรม ได้แก่ กรมบังคับคดี กรมราชทัณฑ์ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และกรมคุมประพฤติ ทำให้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่หลังจากที่มีการปรับโครงสร้างภายในให้อำนาจการสำนักงานคุมประพฤติเป็นยุติธรรมจังหวัด ทำให้หน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรมที่เคยให้ความร่วมมือมองว่าเป็นภารกิจของกรมคุมประพฤติ จึงไม่ได้มีส่วนร่วม ทำให้เกิดปัญหาไม่ได้รับความร่วมมือ เช่น การขอใช้รถยนต์ในการลงพื้นที่สืบเสาะหาข้อเท็จจริง การไกล่เกลี่ย และงานอื่น ๆ ตามภารกิจของกองทุนยุติธรรม นอกจากนี้ โครงสร้างปัจจุบันยังไม่ชัดเจน โดยไม่มีกฎกระทรวงรองรับการปฏิบัติงาน ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ไม่มีความคล่องตัวในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

ด้านกระบวนการ

ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบบทบาท ภารกิจของกองทุนยุติธรรม หลักเกณฑ์ ขั้นตอน ระยะเวลาการพิจารณาการขอรับความช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่และคณะอนุกรรมการ เนื่องจากขาดการประชาสัมพันธ์

๓. แนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ คณะผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อเสนอต่างๆได้ดังนี้

ด้านกฎหมาย

ทบทวนการกำหนดคำนิยามคำว่า “ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน” ให้ชัดเจนเพื่อการมีมาตรฐานในการพิจารณา หรือการกำหนดประเด็นต่างๆที่ชัดเจนว่ามีเกณฑ์การพิจารณาใดบ้าง

ด้านการปฏิบัติงาน

การปฏิบัติงานควรเน้นเชิงป้องกัน และเชิงรุก เช่น ให้ความรู้ด้านกฎหมาย ยุติธรรมชุมชน ระบบไกล่เกลี่ย ก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เน้นความปลอดภัยของสังคมควบคู่กันไป อีกทั้งการพัฒนาคู่มือการปฏิบัติงานให้เป็นมาตรฐานแนวทางเดียวกัน เนื่องจากบางพื้นที่ได้รับข้อมูลฝ่ายเดียว ความเข้าใจในเจตนารมณ์ของกฎหมายส่วนกลางและส่วนภูมิภาคต่างกัน

ด้านบุคลากร

การเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอ หากรัฐบาลไม่มีเงินเพื่อสำหรับจ้างลูกจ้าง กองทุนจะไม่สามารถดำเนินการได้ จึงต้องเตรียมเรื่องของการขออนุมัติพนักงานกองทุนประจำจังหวัด แทนลูกจ้าง นอกจากนี้ควรมีการเพิ่มทักษะของบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านกองทุนยุติธรรม โดยการอบรมให้ความรู้อย่างสม่ำเสมอ

ด้านงบประมาณ

การเพิ่มวงเงินอนุมัติคำขอรับความช่วยเหลือกองทุน จากเดิม ๕๐๐,๐๐๐ บาท เป็น ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อเพิ่มความคล่องตัวและเพื่อให้มีเงินสำรองเพียงพอต่อการดำเนินงานกองทุนยุติธรรม และควรเชื่อมโยงข้อมูลยอดคงเหลือในบัญชีของทุกสำนักงานยุติธรรมจังหวัดแบบออนไลน์ เพื่อเช็คยอดคงเหลือบัญชีในแต่ละวัน

๔.๒ การอภิปรายผล

จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้แก่ผู้บริหารส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับกองทุนยุติธรรม คณะอนุกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนกลาง คณะอนุกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนภูมิภาค เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางและภูมิภาคที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม และผู้ขอรับการช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม มีประเด็นที่สำคัญในการอภิปรายผลวิจัย ดังต่อไปนี้

ด้านกฎหมาย

จากการเก็บข้อมูลเชิงลึก ผู้วิจัยพบว่าประเด็นการเปลี่ยนคณะอนุกรรมการประจำจังหวัดคณะกรรมการบริหารสภาพทนายความในขณะนั้นไม่เห็นด้วยที่จะให้ประธานสภาพทนายความจังหวัดเข้ามาเป็นอนุกรรมการ ทำให้ต้องเปลี่ยนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ประธานอนุกรรมการระดับจังหวัดเป็นผู้พิจารณานั้น การทำความเข้าใจระหว่างหน่วยงานนั้นยังมีความเข้าใจระหว่างหน่วยงานน้อยมาก การแก้ปัญหาโดยเอาผู้ทรงคุณวุฒิที่ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือประธานคณะอนุกรรมการพิจารณานั้น อาจได้บุคคลหรือหน่วยงานที่จะเข้ามาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจที่ไม่เพียงพอ

ยุติธรรมจังหวัดจำเป็นต้องมีผู้ช่วยเลขานุการ แต่ผู้ช่วยเลขานุการเป็นพนักงานราชการและลูกจ้างชั่วคราว ซึ่งเป็นนิติกร และติดเงื่อนไขในเรื่องอายุ เนื่องจากอายุไม่ถึง ทั้ง ๆ ที่คนเหล่านี้มีความชำนาญงานต่าง ๆ มากกว่ายุติธรรมจังหวัด จึงต้องส่งประเด็นหารือต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกานั้น ผู้วิจัยพบว่าเป็นการกำหนดคุณสมบัติโดยเทียบกับกฎหมายในลักษณะอื่นที่มีความคล้ายกัน เนื่องด้วยระยะเวลาที่จะต้องทำอนุบัญญัติ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศให้ทันภายใน ๑๘๐ วันซึ่งเป็นข้อจำกัดมากทำให้การพิจารณาไม่ได้นำข้อเท็จจริงมาประกอบการออกระเบียบด้วย

กองทุนยุติธรรมถูกมองว่าเป็น “ประโยชน์” มากกว่า “สิทธิ” ทำให้เกิดปัญหาคือ ไม่สามารถอุทธรณ์ได้ หากต้องการอุทธรณ์หรือไม่พอใจในกระบวนการจำเป็นต้องฟ้องศาลปกครอง ทำให้ประชาชนเสียสิทธิของตัวเอง ซึ่งสอดคล้องรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กำหนดให้การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนนั้นเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญได้รับรองเอาไว้แน่นอน

ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๑๐ เรื่อง หลักเกณฑ์การพิจารณา การทบทวน และการแจ้งผลให้พิจารณาโอกาสที่จะได้รับความช่วยเหลือ หรือบรรเทาความเสียหายจากกฎหมายอื่น ทำให้ผู้มาขอรับความช่วยเหลือต้องไปขอรับความช่วยเหลือจากกฎหมายอื่นก่อนที่จะมาขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม ทำให้กองทุนยุติธรรมไม่สามารถช่วยเหลือได้ทันเวลา เนื่องจากคดีขาดอายุความ ซึ่งกระบวนการยุติธรรมที่ล่าช้า นั่นคือความไม่ยุติธรรมนั่นเอง

ด้านการบริหารจัดการ

การที่ผู้ขอรับการช่วยเหลือบางรายอาจแสดงความไม่พอใจและตำหนิเจ้าหน้าที่หากข้อร้องเรียนไม่ได้รับการอนุมัติ โดยมองว่าเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานล่าช้า ไม่เข้าใจว่าเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนและหลักเกณฑ์ แต่บางครั้งล่าช้าเพราะในการพิจารณานั้นจำเป็นต้องมีเอกสารประกอบการพิจารณา เช่น เอกสารแสดงรายได้ ภาระหนี้สิน ฯลฯ ซึ่งถ้าเอกสารไม่ครบจำเป็นต้องขอเอกสารเพิ่มเติม ซึ่งบางครั้งผู้ขอรับการช่วยเหลือนำเอกสารมาส่งล่าช้า ทำให้กระบวนการพิจารณาการให้การช่วยเหลือนั้นใช้เวลานานนั้น ผู้วิจัยพบว่ากระบวนการในการประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่ข้อมูลกองทุนยุติธรรม รวมถึงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ นั้น ประชาชนทราบน้อยมากทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติและทำให้ประชาชนเสียสิทธิในการเข้าสู่กระบวนการอีกด้วย การยุติธรรม

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสำนักงานกองทุนยุติธรรมได้จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานกองทุนยุติธรรม เพื่อให้การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานกองทุนยุติธรรมเป็นแนวทางและมาตรฐานเดียวกัน และตรงตามวัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรมในการช่วยเหลือประชาชน ผู้เดือดร้อน ยากไร้ ไม่ได้รับความเป็นธรรม จากการศึกษาวิจัย พบว่าที่ผ่านมาในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ยังมีปัญหาหลายด้าน ได้แก่ ด้านนโยบาย กฎหมาย โครงสร้าง กระบวนการ การปฏิบัติงาน บุคลากร และงบประมาณ โดยการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ยังมีวิธีปฏิบัติที่ต่างกัน แม้ว่าจะมีคู่มือการปฏิบัติงานแล้วก็ตาม นอกจากนี้ การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือก็ต่างกัน เนื่องจากการกำหนดค่านิยามคำว่า “ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน” ไม่ชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของฐันดรศักดิ์ บวรนนท์กุล ที่ได้ทำการศึกษาประเมินผลสำเร็จของกองทุนยุติธรรมโดยเสนอแนะว่า การกำหนดประเภทหรือเกณฑ์ในการมาขอรับบริการจากกองทุนยุติธรรมยังไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงในการปฏิบัติงานเท่าที่ควร ทำให้คณะกรรมการต้องใช้ดุลพินิจในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ จึงควรมีการดำเนินการสำรวจปัญหาทางกฎหมายที่ประชาชนโดยเฉพาะคนยากจนประสบเพื่อให้ทราบทิศทางแนวโน้มและลักษณะของปัญหา ก่อนแล้วจึงจัดประเภทและจัดสรรเงินลงไปในแต่ละภูมิภาค รวมทั้งเปิดช่องทางการยื่นขอรับบริการอื่น ๆ เพื่อให้การดำเนินการสอดคล้องกับเป้าหมายการดำเนินงานของกองทุน

บทที่ ๕

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

คณะผู้จัดทำโครงการวิจัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากงานวิจัย รายงานการศึกษา บทความ และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ และ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน และ ศึกษาจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้แก่ ผู้บริหารส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับกองทุนยุติธรรม คณะอนุกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนกลาง คณะอนุกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนภูมิภาค เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางและภูมิภาคที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม และผู้ขอรับการช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

สำนักงานกองทุนยุติธรรม เป็นหน่วยงานซึ่งจัดตั้งขึ้นในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๑ โดยทำหน้าที่เกี่ยวกับงานธุรการให้กับกองทุน คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ คณะทำงาน หรือบุคคลที่คณะกรรมการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัตินี้ รวมทั้งให้มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (๑) รับคำขอรับความช่วยเหลือตามพระราชบัญญัตินี้
- (๒) เสนอความเห็นประกอบคำขอตาม (๑) เพื่อเสนอให้คณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้องพิจารณา
- (๓) ประสานงานและร่วมมือกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานเอกชนในการดำเนินงานของกองทุน
- (๔) รับเงิน จ่ายเงิน และเก็บรักษาเงินของกองทุนตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง
- (๕) พัฒนาระบบ รูปแบบ วิธีการ และการให้บริการของกองทุนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของกองทุน
- (๖) เก็บ รวบรวม วิเคราะห์ และวิจัยข้อมูลเกี่ยวกับการสนับสนุนการดำเนินงานของกองทุน
- (๗) ปฏิบัติการอื่นหรือกระทำกิจการตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ

การดำเนินการของคณะอนุกรรมการปฏิบัติตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๑๐ โดยพิจารณาตามหลักเกณฑ์การพิจารณาให้ความช่วยเหลือ ดังต่อไปนี้

- (๑) พฤติกรรมและข้อเท็จจริง ของผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน
- (๒) ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน
- (๓) โอกาสที่ผู้ได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนจะได้รับความช่วยเหลือ หรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ คณะผู้จัดทำโครงการวิจัย จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๒.๑.๑ ด้านกฎหมาย

ควรกำหนดคำนิยามคำว่า “ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน” ให้ชัดเจน โดยอาจจะเชื่อมโยงข้อมูลกับการลงทะเบียนผู้มีรายได้น้อยตามนโยบายของรัฐบาลหรือข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน หรือ จปฐ. ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย นอกจากนี้ ควรมีการถอดบทเรียนจากหน่วยงานที่ใช้กฎหมายฉบับนี้ สำนักงานยุติธรรมจังหวัด อัยการ กรมสอบสวนคดีพิเศษ หน่วยงานที่เป็นคณะอนุกรรมการเพื่อหามาตรฐานจากหน่วยงานทั่วประเทศ ผู้ว่าราชการจังหวัด ศูนย์ดำรงธรรม ในการปรับแก้กฎหมาย

๕.๒.๑.๒ โครงสร้างการบริหาร

จากการที่โครงสร้างในการบริหารยังไม่ชัดเจนนั้น โครงสร้างการบริหารควรมีความชัดเจน โดยเฉพาะในการดำเนินการกองทุนยุติธรรม ควรอยู่ภายใต้ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หรือควรทำงานบูรณาการร่วมกับหน่วยงานยุติธรรมจังหวัด โดยทำงานแบบระบบ Matrix กับส่วนราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรม ได้แก่ กรมบังคับคดี กรมราชทัณฑ์ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และกรมคุมประพฤติ ทำให้ได้รับความร่วมมือและเอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและมีความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๕.๒.๒.๑ ด้านการปฏิบัติงาน

ควรพัฒนาคู่มือการปฏิบัติงานให้เป็นมาตรฐานแนวทางเดียวกัน และใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการปฏิบัติงาน ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ควบคู่กับเอกสาร และควรประชาสัมพันธ์บทบาทภารกิจของกองทุนยุติธรรมให้ประชาชนได้ทราบอย่างทั่วถึง

๕.๒.๒.๒ ด้านบุคลากร

ควรเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอ และเพิ่มทักษะของบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านกองทุนยุติธรรม โดยการอบรมให้ความรู้อย่างสม่ำเสมอ

๕.๒.๒.๓ ด้านงบประมาณ

ควรกระจายอำนาจและควรเพิ่มวงเงินอนุมัติค่าขอรับความช่วยเหลือกองทุน จากเดิม ๕๐๐,๐๐๐ บาท เป็น ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อเพิ่มความคล่องตัวและเพื่อให้มีเงินสำรองเพียงพอต่อการดำเนินงานกองทุน ยุติธรรม และควรเชื่อมโยงข้อมูลยอดคงเหลือในบัญชีของทุกสำนักงานยุติธรรมจังหวัดแบบออนไลน์ เพื่อเช็ค ยอดคงเหลือบัญชีในแต่ละวัน

๕.๓ การศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ด้วยข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการทำวิจัย ศึกษาจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้ พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้แก่ ผู้บริหารส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับกองทุนยุติธรรม คณะอนุกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนกลาง คณะอนุกรรมการกองทุนยุติธรรมส่วนภูมิภาค เจ้าหน้าที่จาก ส่วนกลางและภูมิภาคที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม และผู้ขอรับการช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม แต่ เพื่อให้การบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในการศึกษา ครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาถอดบทเรียนในการดำเนินการบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๘
๒. การศึกษาเปรียบเทียบกองทุนยุติธรรมของประเทศไทยกับกองทุนยุติธรรมต่างประเทศ
๓. การศึกษาช่องว่างของกฎหมายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการให้การช่วยเหลือทางกฎหมายในกระบวนการ ยุติธรรมกับพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ.๒๕๕๘

บรรณานุกรม

- จำเนียร จวงตระกูล และ ฐนันดรศักดิ์ บวรนนท์กุล. (๒๕๕๓) รูปแบบและแนวทางการกระจายอำนาจการพิจารณาสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายของกองทุนยุติธรรมสู่สำนักงานยุติธรรมจังหวัด กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม
- ณรงค์ ใจหาญ, ชาติชาย เชษฐสุมน, และ ผ่องศรี เวสราธิ. (๒๕๕๑). รายงานสรุปผลการศึกษาวิจัย เรื่อง โครงการศึกษาและพัฒนาเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน. วารสารนิติศาสตร์, ๓๗(๑), ๑๐๖-๑๔๙. สืบค้น ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙ จาก http://drmlib.parliament.go.th/securepdf/๒๔๐๗๘๓๙๑๘๗๙_๒๐๑๕-๑๒-๑๘.pdf
- ณรงค์ ใจหาญ, และคณะ. (๒๕๕๖). รายงานวิจัยข้อเสนอแนะทางนโยบายเรื่อง กองทุนยุติธรรม: ข้อมูลและบทวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน และประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอันเนื่องมาจากสถานการณ์ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้. สืบค้น ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙ จาก http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/justice_fund_report.pdf
- ฐนันดรศักดิ์ บวรนนท์กุล. (๒๕๕๘). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาประเมินผลสำเร็จกองทุนยุติธรรม สืบค้น ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙. จาก <http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/index.php/๒๐๑๓-๐๑-๐๒-๐๙-๕๙-๐๔>
- ปกป้อง ศรีสนิท. (๒๕๕๕). การปฏิรูปกองทุนยุติธรรม. สืบค้น ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙ จาก <http://v-reform.org/wpcontent/uploads/๒๐๑๒/๑๐/กองทุนยุติธรรม.pdf>
- สายชล ยิ่งรอด, และ ไชยสุวัฒน์ ฤงเงิน. (๒๕๕๑). ความพึงพอใจของผู้ขอรับการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายจากกองทุนยุติธรรมตามระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรม. สืบค้น ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙ จาก <http://topscholar.org/files/๒๐๐๘/๐๙/book๐๐๑๐๙๙.pdf>
- สำนักงานกองทุนยุติธรรม. (๒๕๕๙). คู่มือการปฏิบัติงานกองทุนยุติธรรม. สืบค้น ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙ จาก <http://www.jfo.moj.go.th/StartPage.html>
- สำนักงานประมาณของรัฐสภา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๙). การวิเคราะห์การดำเนินงานและแนวทางการพัฒนากองทุนยุติธรรม รายงานวิชาการสำนักงานประมาณของรัฐสภา ฉบับที่ ๖/๒๕๕๙. กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- กองนิติการ กลุ่มงานที่ปรึกษากฎหมาย นิติกรรมและสัญญา. (มปป). หลักการใช้ดุลพินิจ. สืบค้น ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙ จาก http://legallabour.go.th/index.php?option=com_attachments&task=download&id=๗๒๓
- กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี.(๒๕๕๙). สารสำคัญของพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ.๒๕๕๘. สืบค้น สืบค้น ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙ จาก http://pr.prd.go.th/chaiyaphum/ewt_news.php?nid=๑๐๐๓๒&filename=index